

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๔๒ ตอนที่ ๔๑๑ – ๔๒๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๔๑๑

เป็นไปได้ไหมเวลาผลเกิดขึ้นแล้ว ไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่ผลทั้งหลายที่เกิดขึ้นนี้ต้องมีเหตุจึงได้เกิดขึ้น

ข้อความต่อไปใน **เจติยราชชาดก** มีว่า

ข้อ ๑๑๖๕

พระราชอาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้ปัญหานั้นเสียอย่างอื่น ในแว่นแคว้นของพระราชอาพระองค์นั้น ฝนย่อมตกในเวลาไม่ใช่ฤดูกาล ย่อมไม่ตกตามฤดูกาล

ข้าแต่พระเจ้าเจติยราช ถ้าพระองค์ตรัสสัจจวาจา พระองค์ก็จะประทับอยู่ในพระราชวังตามเดิมได้ ถ้าพระองค์ตรัสมุสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบ

ข้อ ๑๑๖๖

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ในทิศ พระราชาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้ปัญหานั้นไปเสียอย่างอื่น พระชีวหาของพระราชอาพระองค์นั้น จะเป็นแฉกเหมือนลิ้นงู ฉะนั้น

ข้าแต่พระเจ้าเจติยราช ถ้าพระองค์ตรัสสัจจวาจา พระองค์ก็จะประทับอยู่ในพระราชวังตามเดิมได้ ถ้าพระองค์ยังตรัสมุสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบลึกลงไปอีก

ข้อ ๑๑๖๗

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ในทิศ พระราชาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้ปัญหานั้นไปเสียอย่างอื่น พระชีวหาของพระราชอาพระองค์นั้น จะไม่มีเหมือนปลา ฉะนั้น

ข้าแต่พระเจ้าเจติยราช ถ้าพระองค์ตรัสสัจจวาจา พระองค์ก็จะประทับอยู่ในพระราชวังตามเดิมได้ ถ้าพระองค์ยังตรัสมุสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบลึกยิ่งกว่านี้ไปอีก

ข้อ ๑๑๖๘

พระราชอาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้ปัญหานั้นไปเสียอย่างอื่น พระราชาพระองค์นั้นจะมีแต่พระธิดาเท่านั้นมาเกิด หากมีพระราชโอรสมาเกิดในราชสกุลไม่

ข้าแต่พระเจ้าเจติยราช ถ้าพระองค์ตรัสสัจจวาจา พระองค์ก็จะประทับอยู่ในพระราชวังตามเดิมได้ ถ้าพระองค์ยังตรัสมุสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบลึกยิ่งไปกว่านี้อีก

ข้อ ๑๑๖๙

พระราชอาพระองค์ใดทรงทราบอยู่ เมื่อถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งตรัสแก้ปัญหานั้นไปเสียอย่างอื่น พระราชาพระองค์นั้นจะไม่มีพระราชโอรส ถ้ามีก็พากันหลีกหนีไปยังทิศน้อยทิศใหญ่

ข้าแต่พระเจ้าเจติยราช ถ้าพระองค์ตรัสสัจจวาจา พระองค์ก็จะประทับอยู่ในพระราชวังตามเดิมได้ ถ้าพระองค์ยังตรัสมุสาอยู่ ก็จะถูกแผ่นดินสูบลึกยิ่งกว่านั้นลงไปอีก

ข้อ ๑๑๗๐

พระเจ้าเจติยราชนั้น แต่ก่อนเคยเสด็จเที่ยวไปได้ในอากาศ ภายหลังถูกพระฤๅษีสาปแล้ว เสื่อมอำนาจ ถึงกำหนดเวลาของตนแล้ว ก็ถูกแผ่นดินสูบ

เพราะเหตุนั้นแหละ บัณฑิตทั้งหลาย จึงไม่สรรเสริญจันทาคติ บุคคลไม่พึงเป็นผู้มีจิตถูกจันทาคติ เป็นต้น ประทุษร้าย พึงกล่าวแต่คำสัจเท่านั้น

จบเจติยราชชาดกที่ ๖

ชาดกทั้งหลายเป็นเรื่องราว และข้อความในพระไตรปิฎกก็เป็นข้อความเฉพาะที่เป็นภาสิตเท่านั้น ที่ว่า บัณฑิตทั้งหลายจึงไม่สรรเสริญจันทาคติ บุคคลไม่พึงเป็นผู้มีจิตถูกจันทาคติ เป็นต้น ประทุษร้าย พึงกล่าวแต่คำสัจเท่านั้น

ในเรื่องของธรรมก็เช่นเดียวกัน ไม่ว่าท่านจะมีความเห็น หรือมีการแนะนำบุคคลใด ก็ควรที่จะได้พิจารณาในเหตุในผลให้ตรงตามความเป็นจริง เพื่อที่บุคคลนั้นจะได้เจริญในธรรมที่เป็นเหตุเป็นผลด้วย

สำหรับโทษของมุสาวาท ถึงแม้ว่าจะมีผู้หนึ่งผู้ใดกล่าวว่า จะต้องถูกแผ่นดินสูบ หรือว่าจะได้รับโทษเช่นนั้นเช่นนี้บ้าง แต่ผู้ที่ตั้งใจจะกล่าวมุสาวาท จะด้วยฉันทาคติ หรือโทสาคติก็ตาม ในขณะนั้น ก็ยังคงกล่าวมุสาต่อไป โดยที่ไม่เห็นว่า เป็นโทษ เป็นภัย ซึ่งความจริงแล้ว อกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมให้ผลตามควรแก่สภาพของอกุศล ธรรมนั้น ๆ

ผู้ที่เห็นโทษของอกุศลธรรมทั้งหมด และเห็นว่า มุสาวาทแม้เล็กน้อยก็เป็นโทษ จึงดเว้น ไม่กล่าวมุสาวาทเลย มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องพูดในสิ่งที่ไม่จริง เพื่อใคร เพื่ออะไร เพื่อบุคคลอื่น หรือว่าเพื่อตัวท่านเอง เพราะฉะนั้น ก็ต้องเต็มไปด้วย ฉันทาคติ โทสาคติ ภยาคติ โมหาคติ ในขณะที่กล่าวคำไม่จริง

บุคคลในอดีต ที่มั่นคงในการงดเว้นมุสาวาทเพราะเห็นว่าเป็นโทษ มีข้อความ ที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจมั่นคงของท่านใน **ขุททกนิกายชาดก จัมเปยยชาดก** มีข้อความว่า

ข้อ ๒๑๙๒

พระยานาคราชกราบทูลว่า

ข้าแต่พระราชา ถึงแม้ว่าลมจะพึงพัดภูเขาไปก็ดี พระจันทร์และพระอาทิตย์จะ พึ่งเผาผลาญแผ่นดินก็ดี แม่น้ำทุกสายพึงไหลทวนกระแสก็ดี ถึงกระนั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็จะไม่กล่าวคำเท็จเลย

ข้าแต่พระราชา ท้องฟ้าจะทำลายไป ทะเลจะเหือดแห้งไป มหาปฐพีมีนาม ว่าภูตธรา และพสุณธราจะพึงม้วนได้ เมรุบรรพตอันหนาแน่นด้วยศิลาจะพึงถอนไปทั้ง ราก ถึงกระนั้นข้าพระพุทธเจ้าจะไม่กล่าวคำเท็จเลย

นี่คือท่านที่มีความตั้งใจมั่นในขณะนั้นที่จะไม่กล่าวเท็จ ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ทั้งนั้น ก็จะไม่กล่าวเท็จ ถ้าทะเลจะเหือดแห้งไป มีใครจะทำอะไรได้ไหม ก็มีปัจจัยที่ จะให้ทะเลเหือดแห้งไป ทะเลก็เหือดแห้งไป แต่ด้วยเหตุไรเล่าจึงจะต้องทำอกุศลกรรม คือ มุสาวาท

ไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องมูสา ไม่ว่าพระจันทร์และพระอาทิตย์จะพึงเผาผลาญแผ่นดินก็ดี พอถึงกาลถึงสมัยที่พระอาทิตย์จะเผาผลาญแผ่นดิน จะทำลายโลก เหตุการณ์นั้นก็ต้องเกิดขึ้นตามควรแก่ปัจจัยนั้น

แม่น้ำทุกสายพึงไหลทวนกระแสก็ดี ก็เป็นเรื่องที่ยับยั้งไม่ได้ ท้องฟ้าจะทำลายไป ทะเลจะเหือดแห้งไป มหาปฐพีจะม้วนได้ เมรุบรรพตจะพังถอนไปทั้งราก บุคคลนั้นในขณะนั้นก็มั่นคงที่จะไม่กล่าวมูสาวาทเลย

เป็นเรื่องซึ่งควรจะต้องตั้งใจ ส่วนกระทำได้จริงหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน ก็เป็นเรื่องที่ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจะรู้ได้ว่า ขณะนั้นมั่นคงที่จะละเว้นมูสาวาท หรือว่ายังมีกิเลสที่เกิดขึ้นเป็นไปทำให้กระทำมูสาวาท

ข้อความใน **มหาสุตโตสมชาดก ข้อ ๓๓๖** ก็มีข้อความที่คล้ายคลึงกัน

นรชนใดพึงกล่าวเท็จเพราะเหตุเพื่อประโยชน์แก่ตนใด เหตุเพื่อประโยชน์แก่ตนนั้น ย่อมไม่รักษานรชนนั้นจากทุกคติได้เลย ถ้าแม้มจจะพึงพัดเอาภูเขามาได้ ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์จะพึงตกลงมา ณ แผ่นดินได้ และแม่น้ำทุกสายจะพึงไหลทวนกระแสได้ ถึงอย่างนั้น หม่อมฉันก็ไม่พึงพูดเท็จเลย พระราชา

ฟ้าพึงแตกได้ ทะเลพึงแห้งได้ แผ่นดินอันทรงไว้ซึ่งภูติพึงพลิกได้ เมรุบรรพตจะพึงพังถอนได้พร้อมทั้งราก ถึงอย่างนั้นหม่อมฉันก็จะไม่กล่าวเท็จเลย

ข้อความที่ว่า นรชนใดพึงกล่าวเท็จเพราะเหตุเพื่อประโยชน์แก่ตนใด เหตุเพื่อประโยชน์แก่ตนนั้น ย่อมไม่รักษานรชนนั้นจากทุกคติได้เลย คือ บางท่านมีความจำเป็นที่จะต้องมูสาเพื่อประโยชน์ของตนในชาตินี้ เหตุเพื่อประโยชน์แก่ตนในชาตินี้ นั้น ย่อมไม่รักษานรชนนั้นจากทุกคติได้เลย อาจจะทำให้แก้ไขสถานการณ์ในปัจจุบันชาตินี้ได้บ้าง แต่ผลของมูสาวาทนั้น ย่อมทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิ

ตราบใดที่ยังมีกิเลสอยู่ ก็เป็นเหตุให้ประพฤติกุศลกรรม แต่ผู้ที่เห็นโทษก็มีเจตนาที่จะวิริตเท่าที่สามารถจะกระทำได้ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ไม่ได้ขัดเกลา แม้ว่ากุศลกรรมจะกระทำให้ท่านเกิดในตระกูลดี มีทรัพย์ มียศ มีสมบัติทุกสิ่งทุกอย่างประการ แต่ก็ยังมูสาวาทได้ตลอด เพราะท่านไม่เห็นว่าเป็นโทษ แม้ไม่มีความจำเป็นที่จะมูสาวาท

เลย และบุคคลนั้นก็เป็นผู้ว่าง ไม่มีกิจการงานใดที่จะต้องประกอบกิจการอาชีพ ไม่มี
ความจำเป็นใด ๆ เลยที่จะต้องมุสา แต่กระนั้นกิเลสอกุศลที่สะสมมา ก็ทำให้เกิด
มุสาวาทขึ้น

มีไหมอย่างนี้ นึกขึ้นมา ผันในเรื่องต่าง ๆ และก็พูดเรื่องที่ไม่จริงต่าง ๆ ได้

เพราะฉะนั้น จะเห็นความวิจิตรของจิต ถ้าท่านเห็นบุคคลใดที่สะสมอกุศล
กรรมมากกล่าวมุสา โดยไม่จำเป็นที่จะต้องมุสาเลย ท่านย่อมจะเห็นว่า โทษของ
การไม่ขัดเกลากิเลส นั้นเป็นอย่างนี้ เมื่อเห็นโทษอย่างนี้แล้ว ท่านก็เว้นที่จะไม่กระทำ
อย่างนั้น และขัดเกลากิเลสยิ่งขึ้น แต่ที่กิเลสจะดับได้จริง ๆ นั้น ก็ด้วยการเจริญสติ-
ปัฏฐาน ระลึกรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรม
เท่านั้น

ขอล่าวต่อถึงศีลข้อที่ ๕ คือ สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี เจตนาเป็น
เครื่องดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค สังคิตสูตร ข้อ ๓๖๐ มีข้อความเกี่ยวกับ
กรรมบท ๑๐

กุศลกรรมบท ๑๐ อย่าง

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป
๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ
มิได้ให้

๓. กาเมสุมิจฉาราวา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการประพฤติดิฉันในกาม

๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดเท็จ

๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดส่อเสียด

๖. ผรุสหาย วาจา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดคำหยาบ

๗. สัมผัปปลาปา เวรมณี เจตนาเครื่องเว้น จากการพูดเพ้อเจ้อ

๘. อนภิชฌา ความไม่โลภอยากได้ของเขา

๙. อัปยาบาท ความไม่ปองร้ายเขา

๑๐. สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ

ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ไม่มีสุราเมรัยมาทักฐานา เวรมณี แต่ในศีล ๕ ใน **ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สังคิตสูตร ข้อ ๒๘๖** มีข้อความกล่าวถึงศีล ๕ คือ

สิกขาบท ๕ อย่าง

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการฆ่าสัตว์

๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการลักทรัพย์

๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการประพฤติดิฉินใน
กาม

๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการพูดเท็จ

๕. สุราเมรัยมาทักฐานา เวรมณี เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น จากการดื่ม
น้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

ในกุศลกรรมบถไม่มีศีลข้อที่ ๕

การที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพราะเห็นโทษของการดื่มน้ำเมา การที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้านั้น ต้องอบรมเจริญสติปัฏฐานอย่างมาก ขณะใดที่สติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ขณะนั้นเป็น เพราะกิเลส เป็นเพราะอวิชชาที่ทำให้หลงลืมสติ

วันหนึ่ง ๆ หลงลืมสติมาก เพราะกิเลสมีมาก เป็นปัจจัยให้หลงลืมสติ และถึงแม้จะอบรมเจริญสติ ก็ยังคงหลงลืมสติอยู่ ไม่สามารถที่จะมีสติได้ตลอดเวลา เมื่อกิเลสยังมีอยู่ ก็เป็นปัจจัยให้หลงลืมสติ จนกว่าจะเป็นพระอรหันต์ดับกิเลสหมดสิ้น จึงไม่มีปัจจัยที่จะทำให้เป็นบุคคลผู้หลงลืมสติได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า เห็นคุณของสติ และเห็นโทษของการหลงลืมสติ

น้ำเมาทำให้หลงลืมสติ เป็นโทษอย่างมาก เพราะฉะนั้น พระอริยเจ้าทั้งหลาย จึงไม่มีอกุศลจิตที่จะดื่มน้ำเมา เป็นผู้ที่มีสมาธิในศีล ๕

การที่บุคคลใดจะงดเว้นอกุศล ก็แล้วแต่ว่า เห็นโทษของอกุศลนั้นแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่เห็นว่าเป็นโทษ ก็ไม่งดเว้น เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ว่า ท่านเห็นโทษมากน้อยเพียงใด

มีท่านผู้ฟังบางท่านบอกว่า เป็นข้อปฏิบัติที่ดีที่ไม่บังคับ ท่านดื่มสุราได้ ก็เป็นเรื่องของท่านผู้นั้น ไม่มีใครสามารถที่จะไปบังคับได้ แม้จะได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน และเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติ แต่ท่านก็ยังคงดื่มสุราบ้างเป็นบางครั้งบางคราว ก็เป็นเรื่องของบุคคลนั้น

บุคคลที่ไม่ดื่มเหล้า แต่ไม่เจริญสติปัฏฐานมีไหม ก็มีมาก ถ้ามีศรัทธาในคำสอน ไม่ว่าจะในศาสนาไหนก็ตาม ถ้าผู้ที่เป็นศาสดาสอนให้เว้นการดื่มสุรา บุคคลนั้นก็ไม่ดื่มสุรา แต่ว่าไม่ได้สอนเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน บุคคลนั้นก็ไม่เจริญสติปัฏฐาน เพียงแต่เป็นผู้ที่เว้นการดื่มสุรา แต่ไม่ใช่ด้วยการอบรมเจริญสติ เกิดหิริ รังเกียจในกิเลส ในการหลงลืมสติ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล แล้วแต่ความวิจิตรที่ได้สะสมมา

สำหรับท่านที่ไม่งดเว้นสุรา แต่เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญา ท่านก็อาจจะคิดถึงเจ้าสรกานิสากยะซึ่งเป็นผู้ที่ดื่มสุรา แต่ก็บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า เป็นพระโสดาบันบุคคลก่อนที่จะท่านจะสิ้นชีวิต

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลจริง ๆ ซึ่งบุคคลอื่นไม่สามารถจะบังคับได้ แต่ขอให้เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานด้วย ส่วนท่านจะงดเว้นได้มากได้น้อยประการใด ก็เป็นเรื่องของการสะสมของแต่ละบุคคล

๔๑๒

สำหรับข้อความในพระวินัยปิฎก ซึ่งเป็นปฐมเหตุที่ให้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทสำหรับพระภิกษุที่จะงดเว้นการดื่มสุรา ใน **พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปาจิตติย วรรคที่ ๖ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๑ เรื่องพระสาครเต** มีข้อความว่า

ข้อ ๕๗๕

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเสด็จจาริกในเจตียชนบท ได้ทรงพระดำเนินไปทางตำบลบ้านรังกาม คนเลี้ยงโค คนเลี้ยงปศุสัตว์ คนชาวนา คนเดินทาง ได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคกำลังทรงพระดำเนินมาแต่ไกลเที่ยว ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ขอพระองค์อย่าได้เสด็จไปยังท่ามะม่วงเลย พระพุทธเจ้าข้า เพราะที่ท่ามะม่วง มีนาโคอาศัยอยู่ในอาศรมชฎิล เป็นสัตว์มีฤทธิ์ เป็นอสรพิษมีพิษร้าย มันจะได้ไม่ทำร้ายพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า

เมื่อเขากราบทูลอย่างนั้นแล้ว พระองค์ได้ทรงดุษณี

แม้ครั้งที่สองแล ... แม้ครั้งที่สามแล ...

ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงตำบลบ้านรังกามแล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ ตำบลบ้านรังกามนั้น

ครั้งนั้นแล ท่านพระสาครเตเดินผ่านไปทางท่ามะม่วง อาศรมชฎิล ครั้นถึงแล้ว ได้เข้าไปยังโรงบูชาไฟ ปูหญ้าเครื่องลาด นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า นาคนั้นพอแลเห็นท่านพระสาครเตเดินผ่านเข้ามา ได้เป็นสัตว์ดุร้ายขุ่นเคือง จึงบงกชวันขึ้นในทันใด แม้ท่านพระสาครเตก็บงกชวันขึ้น มันทนความหลบหลู่ไม่ได้ จึงพ่นไฟสู่ในทันที แม้ท่านพระสาครเตก็เข้าเตโชธาตูกสิณสมาบัติ บันดาลไฟต้านทานไว้ ครั้นท่านครอบงำไฟของนาคนั้นด้วยเตโชกสิณแล้ว เดินผ่านไปทางตำบลบ้านรังกาม

ท่านพระสาครเต ท่านเป็นพระภิกษุผู้เป็นเอตทัคคะในการเข้าฌานสมาบัติ
เตโชธาคู

ส่วนพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบลบ้านไร่ร้างตามพระพุทธานุญาตแล้ว
เสด็จหลีกไปสู่จาริกทางพระนครโกสัมพี พวกอุบาสกชาวพระนครโกสัมพีได้ทราบข่าว
ว่า พระคุณเจ้าสาครเตได้ต่อสู้กับนาครผู้อยู่ ณ ตำบลท่ามะม่วง พอดีพระผู้มีพระภาค
เสด็จจาริกโดยลำดับถึงพระนครโกสัมพี จึงพวกอุบาสกชาวพระนครโกสัมพีพากันรับ
เสด็จพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาท่านพระสาครเต กราบไหว้ แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง แล้วถามท่านว่า ท่านขอรับอะไรเป็นของหายาก และอะไรเป็นของชอบ
ของพระคุณเจ้า พวกกระผมจะจัดของอะไรถวายดี

เมื่อเขาถามอย่างนั้นแล้ว พระฉัพพัคคีย์ได้กล่าวตอบคำนี้แกพวกอุบาสกว่า มี
ท่านทั้งหลาย สุราใสสีแดงดังแท่นกพิราบเป็นของหายาก ทั้งเป็นของชอบของพวก
พระ ท่านทั้งหลายจงแต่งสุรานั้นถวายเถิด

ครั้งนั้น พวกอุบาสกชาวพระนครโกสัมพีได้จัดเตรียมสุราใสสีแดงดังแท่น
กพิราบไว้ทุก ๆ ครั้วเรือน พอเห็นท่านพระสาครเตเดินมาบิณฑบาต จึงต่างพากัน
กล่าวเชื้อเชิญว่า นิมนต์พระคุณเจ้าสาครเตดื่มสุราใสสีแดงดังแท่นกพิราบเจ้าข้า
นิมนต์พระคุณเจ้าสาครเตดื่มสุราใสสีแดงดังแท่นกพิราบเจ้าข้า

ครั้งนั้น ท่านพระสาครเตได้ดื่มสุราใสสีแดงดังแท่นกพิราบทุก ๆ ครั้วเรือน
แล้ว เมื่อจะเดินออกจากเมือง ได้ล้มกlingerอยู่ที่ประตูเมือง

พอดีพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากเมืองพร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมาก ได้
ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสาครเตล้มกlingerอยู่ที่ประตูเมือง จึงรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงช่วยกันห้ามสาครเตไป

ภิกษุเหล่านั้น รับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว ห้ามท่านพระสาครเตไปสู่อาราม
ให้นอนหันศีรษะไปทางพระผู้มีพระภาค แต่ท่านพระสาครเตได้พลิกกลับ นอนผ้นแปร
เท้าทั้งสองไปทางพระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สาครเตมีความเคารพ มีความยำเกรงในตถาคตมิใช่หรือ

ภิกษุกราบทูลว่า

เป็นดังรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เออภิกษุนี้ สาคะมีความเคารพ มีความยำเกรงใน
ตถาคตอยู่หรือ

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้อนั้นไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สาคะได้ต่อสู้กับนาคอยู่ที่ตำบลท่ามะม่วงมิใช่หรือ

ภิกษุกราบทูลว่า

ใช่ พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เดียวนี้สาคะสามารถจะต่อสู้แม้กับงูน้ำได้หรือ

ภิกษุกราบทูลว่า

ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย น้ำที่ดื่มเข้าไปแล้วถึงวิสัญญีภพนั้น ควรดื่มหรือไม่

ภิกษุกราบทูลว่า

ไม่ควรดื่ม พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาครับสั่งต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของสาคะไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจ
ของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ โฉนสาคะจึงได้ดื่มน้ำที่ให้ผู้ดื่มให้เมาแล้ว การ
กระทำของสาคะนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อ
ความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ...

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอ พึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ ว่าดังนี้

พระบัญญัติ

๑๐๐.๑ เป็นปาจิตติย ในเพราะดื่มสุราและเมรัย

จบเรื่องพระสาเกตะ

ข้อความต่อไปมีว่า

สุรปานวรรค สิกขาบทที่ ๑ สิกขาบทวิภังค์

ข้อ ๕๗๖

ที่ชื่อว่า สุรา ได้แก่ สุราที่ทำด้วยแป้ง สุราที่ทำด้วยขนม สุราที่ทำด้วยข้าว
สุก สุราที่หมักส่ำเหล้า สุราที่ผสมด้วยเครื่องปรุง

ที่ชื่อว่า เมรัย ได้แก่ น้ำดองดอกไม้ น้ำดองผลไม้ น้ำดองน้ำผึ้ง น้ำดอง
น้ำอ้อยยบ น้ำดองที่ผสมด้วยเครื่องปรุง

คำว่า ดื่ม คือ ดื่ม โดยที่สุดแม้ด้วยปลายหญ้าคา ต้องอาบัติปาจิตติย

บทภาชนีย

ติกปาจิตติย

ข้อ ๕๗๗

น้ำเมา ภิกษุสำคัญว่าน้ำเมา ดื่ม ต้องอาบัติปาจิตติย

น้ำเมา ภิกษุสงสัย ดื่ม ต้องอาบัติปาจิตติย

น้ำเมา ภิกษุสำคัญว่า มิใช่ น้ำเมา ดื่ม ต้องอาบัติปาจิตติย

ทุกทุกกฏ

มิใช่ น้ำเมา ภิกษุสำคัญว่าน้ำเมา ดื่ม ต้องอาบัติทุกกฏ

มิใช่ น้ำเมา ภิกษุสงสัย ดื่ม ต้องอาบัติทุกกฏ

ไม่ต้องอาบัติ

มิใช่ น้ำเมา ภิกษุสำคัญว่ามิใช่ น้ำเมา ดื่ม ไม่ต้องอาบัติ

อนาปัตติวาร

ข้อ ๕๗๘

ภิกษุดื่มน้ำที่มีกลิ่น รส เหมือนน้ำเมา แต่มิใช่ น้ำเมา ๑ ภิกษุดื่ม น้ำเมา ที่เจือ
ลงในแกง ๑ ... ที่เจือลงในเนื้อ ๑ ... ที่เจือลงในน้ำมัน ๑ ... น้ำเมา ในน้ำอ้อย ที่ต้อง

มะขามป้อม ๑ ภิกษุดื่มยาดองอริกฐะซึ่งไม่ใช่ของเมา ๑ ภิกษุวิกลจริต ๑ ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ๑ ไม่ต้องอาบัติแล

จบ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๑

ข้อความใน **ทุติยสมันตปาสาธิกา ปาจิตติย สุราปานวรรคที่ ๖ สุราปาน
สิกขาบทที่ ๑** ซึ่งเป็นข้อความที่อธิบายอาบัติปาจิตติยในเรื่องของการดื่มสุรา มีว่า

พึงทราบวินิจฉัยในสิกขาบทที่ ๑ แห่งสุราปานวรรค ดังต่อไปนี้

สามบทว่า อนนฺจุจฺวิกิ ภิกฺขเว สาคตสฺส มีรูปความที่ท่านกล่าวไว้ว่า ชื่อว่า
การดื่มน้ำเมา เป็นการไม่สมควรแก่สาคตผู้สำเร็จอภิญญา ๕

เมรัยที่เขาทำด้วยรสแห่งดอกมะเขืองเป็นต้น ชื่อว่า ปุปผาสวะ เมรัยที่เขาคั้น
ผลลูกจันทน์เป็นต้นแล้ว ทำด้วยรสแห่งผลลูกจันทน์เป็นต้นนั้น ชื่อว่า ผลาสวะ เมรัย
ที่เขาทำด้วยรสชาติแห่งผลลูกจันทน์ (หรือองุ่น) เป็นต้น ชื่อว่า มธวาสวะ อาจารย์
บางพวกกล่าวว่า เขาทำด้วยน้ำผึ้งก็มี เมรัยที่ชื่อว่า คุฬาสวะ เขาทำด้วยน้ำอ้อยสด
เป็นต้น.

ธรรมดาสุราที่เขาใส่เชื้อแป้ง กระทำด้วยรสแม่แห่งจันมะพร้าวเป็นต้น ย่อมถึง
การนับว่า สุราทั้งนั้น อาจารย์บางพวกกล่าวว่า เมื่อตักเอาน้ำใสแห่งสุราใส่เชื้อแล้ว
นั้นแล (ที่เหลือ) ย่อมถึงการนับว่าเมรัยทั้งนั้น

ที่ท่านอรรถกถาจารย์อธิบายความหมายที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว ใน
พระบาลีนี้ เพื่อให้เข้าใจชัดถึงความละเอียดของธรรม เพื่อการประพฤติปฏิบัติตาม
อย่างถูกต้องของบุคคลที่ปฏิบัติธรรม แม้แต่เรื่องของสุราและเมรัย ซึ่งท่านก็จะได้
ศึกษาให้เข้าใจแน่ชัดว่า ถ้าดื่มแล้วต้องอาบัติแน่ ถ้าเป็นน้ำเมา

เพราะฉะนั้น ด้วยประการต่าง ๆ ที่มีผู้สงสัยหรือเคลือบแคลง ท่านพระอรรถก-
ถาจารย์ท่านก็ได้อธิบายไว้โดยละเอียด

สามบทว่า อนฺตมโส กุสฺสคฺเคนาปิ ปิวติ มีความว่า ภิกษุดื่มสุราหรือเมรัยนั้น
ตั้งแต่เชื้อ แม้ด้วยปลายหญ้าคา เป็นปาจิตติย แต่เมื่อดื่มแม่มากด้วยประโยคเดียว
เป็นอาบัติเพียงตัวเดียว เมื่อดื่มขาดเป็นระยะ ๆ เป็นอาบัติมากตัวโดยนับประโยค

บอกว่า สุปัสสาเก มีความว่า ชนทั้งหลายใส่น้ำเมาลงนิดหน่อยเพื่ออบกลิ่น แล้วต้มแกง เป็นอาบติ ในเพราะแกงใส่น้ำเมาเล็กน้อยนั้น แม้ในต้มเนื้อก็นัยนี้เหมือนกัน ก็ชนทั้งหลายย่อมเจียนน้ำมันกับน้ำเมา แม้เพื่อเป็นยาระงับลม ไม่เป็นอาบติ ในน้ำมันนั้นที่มิได้เจือน้ำเมาจนเกินไปเท่านั้น ในน้ำมันที่เจือน้ำเมาจัดไปจนมีสี กลิ่น และรสแห่งน้ำเมาปรากฏ เป็นอาบติแท้

สองบอกว่า อมชฺชํ อริญฺญํ มีความว่า ในยาดองชื่ออริญฺญะซึ่งมิใช่ใช้น้ำเมา ไม่เป็นอาบติ ได้ยินว่า ชนทั้งหลายทำยาดองชื่ออริญฺญะ ด้วยรสแห่งมะขามป้อมเป็นต้นนั้นแหละ ยาดองนั้นมีสี กลิ่น และรสคล้ายน้ำเมา แต่ไม่เมา พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายเอายาดองชื่ออริญฺญะนั้น จึงตรัสคำนี้ แต่ยาดองอริญฺญะที่เขาปรุงด้วยเครื่องปรุงจัดเป็นน้ำเมา ไม่ควรตั้งแต่ชื่อ

บทที่เหลือในสิกขาบทนี้ ตั้งทั้งนั้น

ในพระวินัยปิฎก แม้ใน **สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๑ เรื่องท่านพระศาสดา** ชี้ให้เห็นถึงการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ เพราะการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสตินี้เอง พระภิกษุทั้งหลายในครั้งที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้อุปสมบท ยังไม่มีสิกขาบทบัญญัติข้อหนึ่งข้อใดเลย จนกว่าการกระทำที่เป็นปกติในชีวิตของภิกษุนั้นปรากฏว่า เป็นโทษไม่ควรแกสम्मณเพศ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท แม้แต่ในเรื่องของอาหาร ไม่ใช่ว่าจะต้องไปทรมานตัว หรือคิดว่า ไม่ควรที่จะบริโภคอาหารที่มีรสอร่อยจึงจะเป็นการเจริญวิปัสสนา แม้จะเป็นบรรพชิต เป็นภิกษุแล้ว ท่านก็ฉันภัตตาหารที่ประณีตได้ แต่ว่าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปฏิฐานด้วย

บางท่านก็อาจจะมีอาหารที่เป็นสัปปายะ และเมื่ออุบาสกอุบาสิกาผู้มีศรัทธารู้ว่า อาหารใดเป็นสัปปายะ ก็ใคร่ที่จะถวายอาหารที่เป็นสัปปายะแก่พระภิกษุ แต่แม้กระนั้น ก็มีพระภิกษุที่ท่านยังไม่เห็นโทษของการดื่มสุรา เมื่อท่านเป็นภิกษุ ท่านก็ยังติดในรสของสุรา ท่านจึงเห็นว่า รสสุรานั้นควรที่จะได้ถวายแก่ท่านพระศาสดา เพราะเหตุว่าเป็นรสที่อร่อย หรือท่านเห็นว่าเป็นรสที่เหมาะสมสมควร เมื่อท่านพระศาสดาได้บริโภคสุราทุกคร้วเรือน ผลก็คือว่า เป็นผู้ที่ไม่หมกสติ

เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ท่านผู้ฟังจะพิจารณาว่า สุรามีโทษหรือไม่มีโทษ มีโทษมากหรือมีโทษน้อย ควรดเว้น หรือควรที่จะบรรเทา พร้อมกับการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ จนกระทั่งปัญญาคมกล้า สามารถจะเป็นผู้ที่รักษาศีล & ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยคุณธรรมของพระอริยเจ้า แต่บังคับคนอื่นได้ไหม ไม่ได้เลย

ถ้าเป็นพระภิกษุ ศึกษาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติ เป็นสิ่งซึ่งจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม

ท่านผู้ฟังจะศึกษาข้อความโดยละเอียดได้ใน **มังคลัตถทีปนีแปล (เล่ม ๓)** ภาคว่าด้วยการเว้นจากบาป และความสำรวมจากการดื่มน้ำเมา ซึ่งเป็นมงคลกถาที่ ๖

สำหรับศีลข้อที่ ๕ คือ สุราเมรยมชฺชปมาทญฺฐานา เวรมณี มืองค์ ๔ ซึ่งข้อความใน **มังคลัตถทีปนีแปล (เล่ม ๓)** มีข้อความว่า

ข้อ ๑๗๔

ส่วนการดื่มน้ำเมา ผู้ศึกษาพึงทราบโดยนัยที่ท่านกล่าวไว้ใน อรรถกถา ขุททกปาฐะว่า เจตนาเป็นเหตุกลืนกินน้ำเมา คือ สุราและเมรัย เป็นไปทางกายทวารด้วยประสงค์ในอันดื่ม พึงทราบว่า สุราเมรยมชฺชปมาทญฺฐานา ก็สุราเมรยมชฺชปมาทญฺฐานา มืองค์ ๔ เหล่านี้ คือ

บรรดาสุรา เป็นต้น น้ำดื่มอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเมา ๑

จิตมีความเป็นผู้ใคร่จะดื่มปรากฏ ๑

ผู้ดื่มถึงความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น ๑

น้ำเมาที่ดื่มแล้ว ไหลเข้าไป ๑

ส่วนใน **ฎีกา สุราปานสิกขาบท** กล่าวไว้ด้วยสามารถการดื่มสุราของภิกษุว่า ก็ในสุราปานสิกขาบทนี้มีมืองค์ ๒ เหล่านี้ คือ ความเป็นน้ำเมา ๑ การดื่มน้ำเมานั้น ๑

ซึ่งท่านจะพิจารณาได้ถึงจิตใจของท่านว่า มืองค์หนึ่งองค์ใดในสุราเมรยมชฺชปมาทญฺฐานานี้บ้างไหม เช่น น้ำดื่มอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเมา นี่ก็เป็น ที่ทราบ เป็นที่รู้ใช้ไหมว่า น้ำอะไรเป็นสุรา เป็นเมรัย

จิตมีความเป็นผู้ใคร่จะดื่มปรากฏ

เมื่อทราบว่าเป็นสุราเมรัยแล้ว มีจิตใคร่จะดื่มหรือไม่ นี่ก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ซึ่งท่านก็จะทราบดีว่า สำหรับตัวท่านนั้นมีความใคร่ที่จะดื่มสุราไหม

ผู้ดื่มถึงความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น

บางครั้งทราบว่า เป็นสุรา และก็อาจจะมีความคิดใคร่ที่จะดื่ม แต่อาจจะไม่ดื่มก็ได้ แต่ถ้าเป็นผู้ที่ต้องการในรสสุรานั้น ผู้ดื่มถึงความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น นอกจากใคร่ที่จะดื่มแล้ว ก็ยังชวนชวายพยายามที่จะดื่มด้วย

และองค์ที่ ๔

น้ำเมาที่ดื่มแล้ว ไหลเข้าไป ๑

คือ สำเร็จในการดื่มสุรา

สำหรับการดื่มน้ำเมา ก็ทราบได้ว่า บุคคลพึงดื่มด้วยจิตเป็นอกุศลแท้ จะปฏิเสธว่าไม่ใช่อกุศลจิตได้ไหมในขณะที่ดื่มสุรา

ธรรมดาสสุรานี้ เมื่อเริ่มดื่มใหม่ ๆ เป็นครั้งแรก ยากไซ้ใหม่ที่จะชอบ รู้สึกว่าคงจะมีรสที่ไม่เป็นธรรมดา แต่แม้กระนั้นก็ตาม ภายหลังที่ได้ดื่มเป็นนิสัยแล้ว ย่อมมีความยินดี มีความต้องการในรสนั้น ด้วยเหตุนี้ บุคคลพึงดื่มด้วยจิตเป็นอกุศลแท้

ขอกล่าวถึงโทษของการดื่มสุรา ใน **ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค สิงคาลกสูตร** พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโทษของการดื่มสุราแก่สิงคาลกคหบดีบุตร มีข้อความว่า

ข้อ ๑๗๙

ดูกร คฤหบดีบุตร โทษในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ๖ ประการนี้ คือ ความเสื่อมทรัพย์ อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง ๑ ก่อการทะเลาะวิวาท ๑ เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๑ เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ๑ เป็นเหตุไม่รู้จักอาย ๑ มีภพที่ ๖ คือ เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา ๑

ดูกร คฤหบดีบุตร โทษ ๖ ประการในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเหล่านี้แล ฯ

ท่านผู้ฟังก็จะเห็นโทษของการดื่มสุราเมรัยทั้ง ๖ ประการได้ เช่น ประการที่ ๑ ความเสื่อมทรัพย์ อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง เพราะเหตุว่าผู้ที่ติดในรสสุรา ก็จะดื่มมากขึ้น เพิ่มขึ้น จนกระทั่งอาจจะหมดสิ้นทรัพย์สมบัติก็ได้

๔๑๓

ข้อความใน **มังคลัตถทีปนีแปล เรื่องหลานของอนาถบิณฑิกเศรษฐี** ซึ่งแสดงโทษของการดื่มสุรา มีข้อความว่า

หลานของอนาถบิณฑิกเศรษฐียังเงินประมาณ ๔๐ โกฏิ อันเป็นของมารดาบิดาให้พินาศ ด้วยการใช้จ่ายให้สิ้นเปลืองไปเพราะการดื่มสุรา

เมื่อทรัพย์ของตนเองหมดแล้ว ก็ได้ไปสู่สำนักของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี

แม้ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ได้ให้เขา ๑๐๐๐ กหาปณะ แล้วก็สั่งว่า เจ้าจงทำการค้าขาย แต่เขาก็กินทรัพย์เมื่อนั้นให้พินาศ แล้วก็ไปหาท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีอีก ท่านเศรษฐีก็ได้ให้อีก ๕๐๐ กหาปณะ แม้เขาก็กินทรัพย์เมื่อนั้นให้พินาศ ให้เสื่อมหมด แล้วก็ได้มาหาอีก ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ให้ผ้าสาฎกเนื้อหยาบ ๒ ผืน แล้วก็ไล่เขาผู้ยังผ้าสาฎกเนื้อหยาบเมื่อนั้นให้พินาศหมดสิ้น แล้วมาหาอีก ให้ออกไปแล้ว

เขาเป็นคนอนาถา อาศัยฝ่าเรือนคนอื่น ได้ทำกาละแล้ว คนทั้งหลายพากันลากศพนั้นไปทิ้ง ณ ภายนอก แม้ท่านเศรษฐีก็ไปสู่วิหาร ทูลเล่าประวัติของหลานทั้งหมดนั้นถวายพระศาสดาแล้ว พระศาสดาตรัสว่า

ในกาลก่อน เราแม่ให้หม้อ อันให้ซึ่งสมบัติอันสัตว์พึงใคร่ทุกอย่าง ก็ไม่ได้อาจให้บุรุษใดอิ่มหน้าได้ ท่านจักยังบุรุษนั้นให้อิ่มหน้าได้อย่างไร ดังนี้แล้ว ทรงชักอดีตนิทานมา

คือ ทรงเล่าถึงอดีตชาติของหลานท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นตัวอย่างชีวิตจริง ๆ ของคนที่มีเงินถึง ๔๐ โกฏิ แต่ก็ใช้จ่ายให้สิ้นเปลืองไปเพราะการดื่มสุรา เพราะเหตุว่าคงจะไม่ได้ดื่มสุราแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อมีความพอใจในการดื่มสุรา ก็คงจะมีมิตรสหายมากมายที่พอใจเช่นเดียวกัน และก็ต้องมีการใช้เงินเป็นจำนวนมากในการดื่มสุรานั้น ซึ่งในที่สุดก็หมดสิ้นไปได้

สำหรับเรื่องของการดื่มสุราที่เป็นเหตุให้ก่อการทะเลาะวิวาทก็เป็นได้ เพราะเหตุว่า ผู้ที่ยังไม่ได้ดื่มสุรากับผู้ที่ดื่มสุรามาก ๆ จนกระทั่งมึนเมาแล้ว ก็คงมีลักษณะอาการที่ต่างกันไป คือ ผู้ที่ก่อนจะดื่มสุราก็อาจจะไม่ได้ทำอะไรหลายอย่างที่น่าละอาย แต่ว่า ผู้ที่ดื่มสุราแล้ว ก็สามารถที่จะกระทำความกรรมต่าง ๆ ได้ แม้แต่การฆ่ามารดา การฆ่าบิดา หรือการพูดคำซึ่งเมื่อไม่ได้ดื่มสุราก็คงจะพูดไม่ได้ แต่ว่าเมื่อดื่มสุราแล้ว ก็พูดคำที่ไม่สามารถจะพูดได้นั้น

นอกจากนั้น เวลาที่ดื่มสุราจนกระทั่งเมาแล้ว ก็ย่อมเป็นผู้ที่ไม่ชวนชวายในการทำการงาน นี่ก็เป็นโทษอีกประการหนึ่ง ถ้าไม่ดื่มสุราก็คงจะขยันขันแข็ง มีสติปัญญา คิดอ่านในเรื่องของการงานต่าง ๆ ได้ แต่เวลาที่ดื่มสุรามากจนเมา หมดสติ ขาดสติ แล้ว ก็ย่อมจะเป็นผู้ที่ไม่สามารถจะชวนชวายในกิจการงานทั้งหลายได้

นอกจากนั้น โทษของการดื่มสุราก็ยังสามารถที่จะเปิดเผยกรรมที่ปกปิดไว้ บางท่านอาจจะทำอะไรไว้หลายอย่างซึ่งไม่ต้องการที่จะให้ใครรู้ แต่เวลาที่ดื่มสุราแล้ว ก็เปิดเผยหมดว่า ท่านได้กระทำความอะไรไว้บ้าง นั่นก็เป็นโทษอีกประการหนึ่งของการดื่มสุรา และการดื่มสุรามาก ก็ทำให้ขาดสติ ขณะที่เมาสติไม่อาจเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้นั้นก็เป็นผู้ที่ไกลต่อมรรคผลนิพพาน นี่เป็นประการที่สำคัญที่สุด ซึ่งถ้าผู้ใดเห็นว่า การดื่มสุราทำให้สติไม่เกิดที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และเกิดหิริ รังเกียจในการที่จะให้ขาดสติ หรือหลงลืมสติเช่นนั้น ก็ย่อมจะเป็นผู้ที่ละเว้นการดื่มสุรา

สำหรับเรื่องที่จะกระทำความกรรมต่าง ๆ ในขณะที่มีเมามา มีเรื่องพระราชเจ้าผู้เสวยเนื้อพระโอรสใน **อรรถกถา ธัมมปัทมสูตรกถา** มีข้อความว่า

ในอดีตกาล พระราชาในกรุงพาราณสีพระองค์หนึ่ง เว้นจากน้ำเมาแล้ว ไม่อาจแม้ทรงพระพุทธิราชกิจ แม้เพื่อจะเสวยพระกระยาหารอันปราศจากเนื้อในพระนคร ในวันอุโบสถทั้งหลาย ไม่มีการฆ่าสัตว์ คนทำครัวซื้อเนื้อในดิลิที่ ๑๓ แห่งปักษนั้นเองแล้วเก็บไว้ วันหนึ่งเนื้อนั้นคนทำครัวเก็บไว้ไม่ดี สุนัขทั้งหลายจึงเคี้ยว

กินเสีย คนทำครัวไม่ได้เนื้อในวันอุโบสถ ไม่อาจนำพระกระยาหารเข้าไปถวาย พระราชา จึงทูลเนื้อความนั้นแด่พระเทวีแล้ว พระนางดำรัสว่า

พ่อ บุตรของเราเป็นที่รัก เป็นที่พอพระทัยของในหลวง ในหลวงทอดพระเนตร เธอแล้ว ทรงจุมพิตคลอเคลียเธออยู่ ย่อมไม่ทรงทราบแม้ความที่พระกระยาหารของ พระองค์มีเนื้อหรือไม่มี เราจักยังบุตรให้นั่งที่พระอุระของในหลวง เจ้าควรนำพระ กระยาหารเข้าไป ในเวลาที่ทรงเฝ้าหยอกกับพระราชาโอรสของพระองค์

คนทำครัวน้อมพระกระยาหารเข้าไป ในเวลานั้นพระราชาทรงเฝ้าแล้ว เพราะ ความเมื่อน้ำจันทน์ ไม่เห็นเนื้อในถาด จึงตรัสว่า

เนื้ออยู่ไหน

คนทำครัวกราบทูลว่า

ข้าแต่สมมติเทพ วันนี้เป็นวันอุโบสถ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้เนื้อ

พระราชาตรัสว่า

ชื่อว่าเนื้อ สำหรับเราหาได้ยาก

ดังนี้แล้ว ทรงรัดพระศอพระโอรสให้ถึงชีพิตักษัย แล้วโยนไปข้างหน้าคนทำ ครัว แล้วรับสั่งว่า

เจ้าจงจัดแจง แล้วนำมาโดยเร็ว

คนทำครัวนั้นได้ทำอย่างนั้นแล้ว แม้คนหนึ่งก็มิได้อาจจะร้องให้ หรือจะกราบ ทูลได้ เพราะกลัวพระราชา

พระราชาเสวยพระกระยาหารด้วยมังสะพระโอรส บรรทมแล้ว ในเวลาจวนรุ่ง ทรงตื่น สร้างเฝ้าแล้ว รับสั่งว่า

พวกเจ้าจงนำบุตรของเรามา

ขณะนั้นพระเทวีทรงคร่ำครวญพลางทูลว่า

ข้าแต่สมมติเทพ วานนี้ฝ่าพระบาททรงทำพระโอรสให้สิ้นพระชนม์ เสวยพระ กระยาหารด้วยมังสะพระโอรส

พระราชาทรงกรแสงเพราะความโศกในพระโอรส เห็นโทษในการดื่มน้ำเมาว่า

ทุกข์นี้เกิดขึ้นแก่เรา เพราะอาศัยการดื่มสุรา แล้วทรงหยิบฝุ่นเช็ดพระพักตร์ อธิษฐานว่า ตั้งแต่นี้ไป เรายังไม่บรรลุนิพพานเลยสักวัน จักไม่ดื่มซื้อซึ่งสุรา อันเป็นเหตุแห่งความพินาศเห็นปานนี้ เพียงนั้น

ตั้งแต่นั้นมา ท้าวเธอก็ไม่ทรงดื่มซื้อซึ่งน้ำเมา

เป็นไปได้ไหมอย่างนี้ นี่สำหรับผู้ที่มีปัญญา แต่ผู้ที่มีปัญญา ฆ่าพ่อเพราะความเมา ก็มีปรากฏอยู่ เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ว่า กิเลสในขณะนั้นจะเกิดขึ้นแรงกล้า ทำให้กระทำการมออย่างใดในขณะนั้น

สำหรับโทษของสุรา ไม่ว่าในสมัยไหน ไม่ใช่เฉพาะแต่ในสมัยนี้ แม้ในอดีตกาลนานมาแล้ว ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ แม้ในชาดก ก็ได้ทรงแสดงโทษของสุราไว้มากทีเดียว ซึ่งท่านผู้ฟังจะพิจารณาเปรียบเทียบได้ว่า โทษของสุราในครั้งอดีต กับในขณะนี้ ในสมัยนี้ เป็นอย่างไร

ใน **ขุททกนิกาย ชาดก ภาค ๑ กุมภชาดก** มีข้อความว่าด้วยโทษของสุรา **ข้อ ๒๒๔๒** มีว่า

ท่านเป็นใคร มาจากไตรทียหรือ จึงเปล่งรัศมีสว่างไสวอยู่ในนภากาศ เหมือนพระจันทร์ส่องสว่างในกลางคืนฉะนั้น ท่านเหยียบลมหนาวในอากาศได้ เดินและยืนในอากาศได้ ฤทธิ์ของเทวดาทั้งหลายผู้ไม่ต้องเดินทางไกล ท่านทำให้เป็นที่ตั้ง และให้เจริญดีแล้วเป็นไหน ท่านเป็นใคร มายืนอยู่ในอากาศ ร้องขานหม้ออยู่ หรือว่า หม้อของท่านนี้เพื่อประโยชน์อะไร ดูกร พรหมมณ ขอท่านจงบอกเนื้อความนั้น แก่ข้าพเจ้าเถิด

ข้อ ๒๒๔๓

หม้อใบนี้ไม่ใช่หม้อเนยใส ไม่ใช่หม้อน้ำมัน ไม่ใช่หม้อน้ำอ้อย ไม่ใช่หม้อน้ำผึ้ง โทษของหม้อใบนี้ไม่น้อย ท่านจงฟังโทษเป็นอันมากที่มีอยู่ในหม้อใบนี้

บุคคลดื่มสุราแล้ว เดินเซเซล้มไปยังบ่อ ถ้ำ หลุม น้ำครำ และหลุมโสโครก ฟังบริภาษของที่ไม่ควรบริภาษแม้มากได้ ท่านจงช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้น

ไว้ บุคคลดื่มสุราแล้ว ไม่เป็นใหญ่ในใจ ย่อมเที่ยวไป เหมือนโคกินกากสุรา ฉะนั้น หากที่พึงมิได้ ย่อมพ้อนร่ำขบร้องได้ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้

ทำได้ทุกอย่างไซ้ใหม่ ไม่ว่าจะร้องรำทำเพลง อากาวิกัลต่าง ๆ ก็ย่อมกระทำ ได้เมื่อดื่มสุราแล้ว

บุคคลดื่มสุราแล้ว แก้วน้ำเปลือยกาย เทียวไปตามตรอกตามถนนในบ้าน เหมือนขี้เปลือย มีจิตลุ่มหลง นอนตื่นสาย ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยน้ำชนิด นั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว ลูกขึ้นเซไปมา โคลงศีรษะ และยกแขนขึ้นรำเหมือนรูปหุ่น ไม้ฉะนั้น ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว นอนจนถูกไฟไหม้ และกินอาหารที่เหลือเดนสุนัขได้ ย่อม ถึงการถูกจองจำ ถูกฆ่า และความเสื่อมแห่งโภคะ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มด้วย สุรานั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว พูดคำที่ไม่ควรพูดได้ เปลือยกายนั่งในที่ประชุมได้ เปราะจะ เปื่อนจมอยู่ในอาเจียนของตน ถึงความพินาศ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรา นั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว อีกเหิม นัยน์ตาแดงกำ ลำคัญใจว่า แผ่นดินทั้งหมดเป็น ของเราเท่านั้น พระราชาแม้มีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขตสี่มา ก็ไม่เสมอเรา ท่าน ช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว ถือตัวจัด ก่อความทะเลาะวิวาท ส่อเสียด กล่าวร้าย เปลือยกายวิ่งไป คลุกคลีหมกอยู่กะพวกนักเลงเก่า ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วย สุรานั้นไว้

ธรรมดาทุกท่านก็มีมานะ ความสำคัญตน ถือตนอยู่ด้วยกันทุกคนไม่มากก็ น้อย เวลาที่เกิดมานะ หรือความสำคัญตน ความถือตนขึ้นมา ในขณะที่บุคคลอื่น แสดงกิริยาอาการดูถูก ดูหมิ่น ซึ่งถ้าท่านสามารถที่จะระงับไว้ได้ เพราะสติเกิดขึ้นรู้ว่า ไม่เป็นประโยชน์อะไรเลยในการที่จะให้มานะเกิดขึ้นมีกำลังกล้าจนกระทั่งเป็นเหตุให้

กระทำกาย หรือวาจาที่ไม่เหมาะสมไม่ควร ท่านก็ย่อมจะวิริยอุตสาหะทางกาย ทางวาจา อันเกิดจากมานะได้

แต่ถ้าในขณะนั้น ท่านเป็นผู้ที่ดื่มสุรา ก็จะเพิ่มมานะ ความถือตัว ความสำคัญตน ไม่อาจที่จะทนต่อความก้าวร้าวจากบุคคลอื่น ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องกระทำประทุษร้ายทางกาย ทางวาจาได้ เพราะว่าสติไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นระลึกว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควรในขณะนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าท่านสังเกต พิจารณาโดยละเอียด ก็จะเห็นว่า โทษมาก โทษน้อยย่อมมีอยู่ เพราะว่ากิเลสนั้นมีอยู่แล้ว เมื่อเพิ่มการขาดสติขึ้น ก็ย่อมจะทำให้กิเลสนั้นมีกำลังกล้าเพิ่มขึ้น

ข้อความต่อไปมีว่า

สุรานี้ทำตระกูลทั้งหลายในโลกนี้ อันมั่นคงบริบูรณ์ มีเงินทองตั้งหลายพัน ให้ขาดหายไปได้ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้

ข้าวเปลือก ทรัพย์ เงิน ทอง ไร่ นา โค กระบือในสกุลใด ย่อมพินาศไป ตระกูลที่มั่งมีทั้งหลาย ขาดสูญไปเพราะดื่มสุรา ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว เป็นคนหยาบช้า ด่าบิดามารดาได้ แม้ถึงเป็นพ่อมัว ก็พึงหยอกลูกสะใภ้ได้ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้

เป็นโทษที่แสดงให้เห็นว่า ถ้าหลงลืมสติ กิเลสที่มีอยู่แล้วในจิตใจ ก็จะทวีกำลังเพิ่มขึ้น

ข้อความต่อไปมีว่า

หญิงดื่มสุราแล้ว เป็นคนหยาบช้า ด่าพ่อมัวแม่มัว และสามีได้ แม้เป็นทาสเป็นคนใช้ พึงรับเป็นสามีของตนได้ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้

ถ้าอยากให้ใครทำอกุศลกรรมต่าง ๆ วิธีหนึ่งซึ่งไม่ยาก คือ ให้ดื่มสุรามาก ๆ จนกระทั่งเมามาย หลงลืมสติ ขณะนั้นก็จะไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลยว่า ได้กระทำอกุศลกรรมอะไรบ้าง

ข้อความต่อไปมีว่า

บุคคลดื่มสุราแล้ว ฟังประหารสมณะหรือพราหมณ์ผู้ตั้งอยู่ในธรรมได้ ฟังไปสู่อบายอันมีกรรมนั้นเป็นเหตุ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว ย่อมประพฤติกุศลด้วยกาย วาจา และใจ ครั้นแล้วต้องไปนรก ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มไปด้วยสุรานั้นไว้

ชนทั้งหลาย แม้จะยอมสละเงินเป็นอันมากมาอ้อนวอนบุรุษใด ผู้ยังไม่ได้ดื่มสุราก่อนให้พูดเท็จ ย่อมไม่ได้ บุรุษดื่มสุรานั้นแล้ว ย่อมพูดเท็จนั้นได้ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว ถูกใช้ไปในกรณียกิจรีบร้อนเกิดขึ้น ถูกซักถามก็ไม่รู้เนื้อความ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้

บุคคลแม้จะมีใจละอาย ครั้นเมาสุราแล้ว ก็ย่อมจะทำความไม่ละอายให้ปรากฏได้ แม้จะเป็นคนหนักแน่นอยู่บ้าง ก็อดพูดมากไม่ได้ ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว นอนดังลูกสุกรอดอาหาร ย่อมถึงความนอนเป็นทุกข์ที่พื้นดิน เขาต้องถึงความมีผิวพรรณทรามและความดีเตียน ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้

บุคคลดื่มสุราแล้ว ย่อมนอนคอตก หาเป็นเหมือนโคที่ถูกลงปากจะนั้นไม่ ฤทธิสุราย่อมทำให้คนอดทนได้ (ไม่กินข้าวกินน้ำ) ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้

มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมเว้นสุราอันเปรียบด้วยงูมีพิษร้าย ใครคนไหนในโลกควรจะดื่มสุราอันเสมอดด้วยพิษงู ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้

โอรสทั้งหลายของท้าวอันธกเวณทะ ดื่มสุราแล้ว พาหญิงไปบำเรอยุริมฝั่งสมุทร ประหารกันและกันด้วยสาก ท่านช่วยซื้อหม้อใบนี้ซึ่งเต็มด้วยสุรานั้นไว้

พวกอสูรดื่มสุราแล้ว เมาจนถึงจุดจากไตรทิพย์ สำคัญตัวว่าเที่ยง มีมารยาเข้าแต่พระมหाराชา เมื่อรู้ว่าสุราเช่นนั้นเป็นน้ำเมา หาประโยชน์มิได้ จะดื่มทำไม ใน

หมอนี้ไม่มีเนยชั้น หรือน้ำผึ้ง พระองค์รู้อย่างนี้แล้ว จงขายเสีย ข้าแต่ท่านสรวรมิตร
สิ่งที่อยู่ในหมอนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบทูลแก่พระองค์แล้ว ด้วยประการฉะนี้

ข้อ ๒๒๙๔

ท่านมิใช่เป็นบิดา หรือมารดาของข้าพเจ้า ท่านเป็นคนชนิดใดชนิดหนึ่ง
มีความอนุเคราะห์ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ปราบปรามประโยชน์อย่างยิ่ง ตั้งแต่วันนี้ไป
ข้าพเจ้าจักทำตามคำของท่าน ข้าพเจ้าขอให้บ้านส่วย ๕ ตำบล ทาสี ๑๐๐ โค ๗๐๐
รถเทียมด้วยม้าอาชาไนย ๑๐ คันแก่ท่าน ขอตานผู้ปรารภประโยชน์ เป็นอาจารย์
ของข้าพเจ้าเถิด

ข้อ ๒๒๙๕

ข้าแต่พระราชา ทาสี บ้านส่วย โค และรถอันเทียมด้วยม้าอาชาไนย จงเป็น
ของพระองค์ตามเดิมเถิด ข้าพเจ้าเป็นท้าวสักกะจอมเทพ ชาวไตรทิพย์ พระองค์จง
เสวยพระกระยาหาร เนยใส และข้าวปายาส ฟังเสวยขนมกุมมาสอันโอชารส

ดูกร พระองค์ผู้เป็นจอมประชาชน พระองค์ยินดีในธรรม ไม่ถูกใคร ๆ ติเตียน
ด้วยอาการอย่างนี้แล้ว จงเข้าถึงสักคสถาน

จบกุ่มภชาดกที่ ๒

ข้อความจากพระไตรปิฎกโดยมากเป็นเฉพาะภาษิต ส่วนเรื่องจริง ๆ ที่เกิดขึ้น
เป็นชาดกนั้น ก็มีเรื่องที่สมบูรณ์กว่านี้

ท่านผู้ฟังเห็นด้วยไหมกับข้อความที่เป็นโทษของสุราว่า สามารถที่จะเป็นไปได้
อย่างนั้นจริง ซึ่งถ้าท่านสังเกตอย่างละเอียด ย่อมจะพิจารณาเห็นโทษของสุราซึ่งเกิด
กับตัวท่านเอง หรือเกิดกับบุคคลอื่นก็ได้ว่า ขณะนั้นลักษณะของผู้เสพสุราจะมีการ
เปลี่ยนแปลงประการใด และเป็นโทษประการใดด้วย

๔๑๔

ถ. ถ้าเราดื่มสุราโดยหลงเข้าใจผิด คิดว่าไม่ใช่สุรา หรือว่าดื่มโดยคิดว่า เป็นยารักษาโรคได้ จะมีโทษเพียงใดหรือไม่

ส. สำหรับฆราวาสไม่มีโทษเลย นี่เป็นความต่างกันของเพศคฤหัสถ์กับ เพศบรรพชิต สำหรับเพศบรรพชิตต้องมีความระวังที่จะรักษาสิกขาบทโดยละเอียด จริง ๆ เป็นผู้ประมาทไม่ได้ แต่สำหรับฆราวาสก็ไม่นับเป็นอกุศลกรรมอะไร

ถ. คำว่า มัชชะ มีความหมายว่าอย่างไร และบุคคลที่สมาทานศีลอุโบสถ แล้ว กินหมากพลู สูบบุหรื สูบกัญชา สูบฝิ่น สูบเฮโรอีน อย่างนี้จะถือว่าละเมิดศีล ข้อ ๕ นี้หรือไม่ อีกประการหนึ่ง บุคคลที่สมาทานศีลแล้ว ฉีดมอร์ฟินเข้าร่างกายของ ตนเอง อย่างนี้จะเป็นการละเมิดศีลข้อนี้หรือไม่

ส. สำหรับเรื่องของมัชชะ ใน **มังคลัตถทีปนี** แปล **ข้อ ๑๖๙** มีข้อความว่า
อรรถกถา อามกธัญญเปยยาละ ในมหาวรรค สังยุตตนิกายว่า
สุราและเมรัยทั้ง ๒ อย่างนั้นนั่นแล หรือปานะแม้อย่างอื่น ซึ่งพ้นจากสุราและ
น้ำดอง อันเป็นที่ตั้งแห่งความเมา ชื่อว่ามัชชะ

หมายความว่า สุรา เมรัย ทั้งสองอย่างนั้น หรือแม้ว่าอย่างอื่นก็ตามซึ่ง ไม่ใช่สุราและน้ำดอง ดังที่ได้อธิบายไว้ว่า สุราเป็นอย่างไร น้ำดองเป็นอย่างไร แต่ถ้า วัตถุนั้นเป็นที่ตั้งแห่งความเมา ชื่อว่ามัชชะ

ถ. กินหมากพลูก็มึนเมาเหมือนกัน ถ้าคนกินไม่เป็น แต่คนกินเป็น เคย แล้วก็ไม่เมา

ส. แต่คงจะไม่เมาเท่ากับสุรา

ถ. ไม่เมาเท่ากับสุรา แต่ปัญหาว่า จะละเมิดศีลข้อนี้หรือไม่

สุ. การติดในรสยาที่จะกล่าวว่า จะเป็นโทษมากน้อยแค่ไหน อย่างท่านที่พอใจในรสเผ็ด ก็รู้ว่ารสเผ็ดมีโทษหลายประการ อาจจะทำให้สุขภาพไม่ดี กระเพาะอาหารอาจจะเป็นแผลอักเสบต่าง ๆ

บางท่านอาจเห็นโทษของสุราหรือของมึนเมาว่า เพียงให้ผลกระทบกระเทือนแก่ร่างกายเท่านั้น แต่ความจริงแล้ว อาจจะทำให้หมดสติ ทำกรรมที่เป็นอกุศล ซึ่งถ้าไม่ดื่ม ไม่เสพแล้ว จะไม่สามารถกระทำได้ อย่างการฆ่าบิดาก็ดี มารดาที่ดี หรือว่ากระกระทำอย่างอื่น ๆ ซึ่งจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าไม่เสพสุรา แต่ถ้าเป็นหมากพลู คงไม่ถึงที่จะกระทำอย่างนั้นกระมัง

ถ. เรื่องดื่มสุราเมรัย พระผู้มีพระภาคท่านเพ่งเล็งผลของ ๒ สิ่งนี้ คือ สุราเมรัยทำให้เกิดความประมาท กับทำให้เกิดความเมา แต่ทั้ง ๒ อย่างนี้ ถ้าดื่มแล้ว ไม่เกิดความเมา และไม่ให้เกิดความประมาท คงจะไม่เป็นไรกระมัง คือ เพื่อเป็นยาอย่างการฉีดยาอินซูลิน ก็เป็นการดับทุกข์อย่างหนึ่ง การฉีดยา การกิน ไม่ใช่เพื่อการเมาเพื่อรักษาโรค ผมว่าไม่เป็นไร

สุ. เรื่องของสุราเมรัย ตามอรรถกถาที่ได้ประมวลไว้ใน **มังคลัตถทีปนี** แปล ซึ่งท่านผู้ฟังจะศึกษาค้นคว้าได้ละเอียดหลายนัยทีเดียว มีข้อความว่า

ข้อ ๑๖๕

วัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความเมา ๑๐ อย่าง ด้วยสามารถแห่งสุรา ๕ อย่าง และเมรัย ๕ อย่าง ชื่อว่าน้ำเมา สมดังคำที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในวิภังค์แห่งสุราปานสิกขาบทว่า สุราแป้ง สุราขนม สุราข้าวสุก สุราใส่เชื้อ สุราผสมเครื่องปรุง ชื่อว่าสุรา น้ำดองดอกไม้ น้ำดองผลไม้ น้ำดองน้ำหวาน น้ำดองน้ำอ้อย น้ำดองผสมเครื่องปรุง ชื่อว่าเมรัย

นี่เป็นคำอธิบายคำว่าน้ำเมา สุรา และเมรัย ซึ่งโดยเฉพาะสำหรับสิกขาบทที่บัญญัติสำหรับพระภิกษุนี้ ต้องแสดงไว้ให้ชัดเจน เพื่อภิกษุที่มีเจตนาจะประพฤติตามพระวินัย จะได้ไม่ล่วงพระวินัยบัญญัติสิกขาบทให้เป็นโทษ เพราะฉะนั้น จึงต้องศึกษาเรื่องของสุราว่าได้แก่อะไรบ้าง เมรัยได้แก่อะไรบ้าง

สำหรับมัททะ ใน อรรถกถา ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ มีว่า

สุราและเมรัยทั้ง ๒ อย่างนั้นแล ชื่อว่าน้ำเมา เพราะอรรถว่า เป็นที่ตั้งแห่งความเมา ก็หรือปานะอะไร ๆ แม้อย่างอื่น อันเป็นที่ตั้งแห่งความเมาได้ ปานะนั้นก็ชื่อว่ามัททะ

คือ ถ้าพ้นจากสุราและเมรัยแล้ว อะไร ๆ แม้อย่างอื่น อันเป็นที่ตั้งแห่งความเมาได้ ปานะนั้นก็ชื่อว่ามัททะ

มังคลัตถปิณีแปล ข้อ ๑๗๕

ก็คำใดที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ ในอรรถกถาสุราปานสิกขาบทว่า ก็ในสุราปานสิกขาบทนี้ บัณฑิตพึงทราบความที่การดื่มน้ำเมาเป็นอจิตตกะ เพราะไม่รู้วัตถุ (ก็เป็นอาบัติ)

นี้สำหรับภิกษุ ต้องแยกระหว่างภิกษุกับสามเณรด้วยในความละเอียด ถ้าสำหรับภิกษุแล้ว บัณฑิตพึงทราบความที่การดื่มน้ำเมาเป็นอจิตตกะ เพราะไม่รู้ก็เป็นอาบัติ

ความที่การดื่มน้ำเานั้น ชื่อว่าเป็นโลกวัชชะ เพราะความเป็นน้ำเมาอันบุคคลพึงดื่มด้วยจิตเป็นอกุศลแท้

ในคำนั้น ความที่การดื่มสุราเป็นอจิตตกะ ย่อมมีได้ด้วยสามารถแห่งภิกษุ เพราะเหตุฉะนั้นแล ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถา มหาชนธกะว่า

ก็ในเพราะการดื่มน้ำเมา สำหรับภิกษุผู้แม้ไม่รู้ ดื่มน้ำเมาตั้งแต่พีช ต้องปาจิตติย สามเณรตอรัแล้วดื่ม จึงถึงศีลเภท (ศีลขาด) ไม่รู้แล้วดื่ม ไม่ถึงศีลเภท

การดื่มน้ำเมาสำหรับพวกสามเณรเป็นสจิตตกะ เป็นวัตถุแห่งปาราชิก

ต้องต่างกันทั้งภิกษุ สามเณร ภราวาส สำหรับภราวาสไม่เป็นไร เพราะไม่ได้มีเจตนาที่จะขัดเกลาโดยรักษาวินัยบัญญัติดังเพศบรรพชิตเช่นสามเณรและภิกษุ

ภราวาสถ้ากระทำอกุศลกรรม เป็นอกุศลกรรม ต้องได้รับผลของอกุศลกรรม แต่ไม่ต้องปาราชิกอะไร เพราะว่าไม่ได้รักษาวินัยบัญญัติอย่างพระภิกษุ แต่แม้

กระนั้นในบางพระสูตรก็ได้ทรงแสดงไว้ว่า การฆ่ามารดาบิดาเป็นปาราชิกของคฤหัสถ์ เพราะเหตุว่าไม่สามารถจะกระทำมรรคผลนิพพานได้ เช่นเดียวกับพระภิกษุ ซึ่งถ้าท่าน ปาราชิกแล้วยังทรงอยู่ในเพศของบรรพชิต ก็ไม่สามารถที่จะทำมรรคผลนิพพานได้ และสำหรับผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลก็ต่างกัน คือ ใน **มังคลัตถทีปนี** แปล ข้อ ๑๙๓ มีข้อความว่า

ใคร ๆ ก็สามารถจะรู้ได้ว่า สุราย่อมทำปัญญาอันเป็นโลกีย์บางอย่างให้มีกำลัง เพลาโดยแท้ จริงอย่างนั้น พระอรรถกถาจารย์กล่าวคำว่า มคฺคบุปฺปญฺญมฺปน เป็นต้น ก็เพื่อรับรองเนื้อความนั้น โดยมุขคือพยติเรก (คือ มีเนื้อความตรงกันข้าม) ด้วยคำว่า อนฺโตมุขเมว นปฺปวิสฺติ นี้ พระอรรถกถาจารย์กล่าวถึงภาวะของการที่สุราทำมรรค- ปัญญาให้ถอยกำลัง เป็นโทษ ถูกรมรรคปัญญาถูกไว้เสียไกลแล้ว

ถามว่า ก็การทำสุราทำลายความเป็นผู้สามารถ ในเพราะการทำปัญญานั้นให้ ถอยกำลังอย่างนั้น เป็นอันพระอรรถกถาจารย์ไม่ทักท้วงแล้ว เพราะความที่การไม่ กระทบสุราของพระอริยเจ้าทั้งหลายอันท่านท้วงแล้ว มิใช่หรือ

แก้ว่า ข้อนี้หาเป็นอย่างนั้นไม่ เพราะท่านกล่าวความนี้ไว้แล้วว่า ชื่อว่า แม้การเข้าไปประกอบ (คือ เสพ) สุรานั้น ย่อมไม่มีแก่ท่านเหล่านั้น

หมายความว่า พระอริยเจ้าจะไม่เสพสุราเลย

ก็ถ้าการประกอบสุรานั้นพึงมีได้ในกาลบางครั้ง ด้วยสามารถการกำหนดฐานะ อันไม่ควร (คือเข้าใจผิด) แม้กระนั้น สุรานั้นก็ชื่อว่า ไม่อาจทำมรรคปัญญานั้นให้ ถอยกำลังได้แม้หน่อยหนึ่งเลย

เพราะความที่มรรคปัญญานั้น ตั้งมั่นดีแล้วโดยความเป็นคุณชาติไกลจากกรรม อันเป็นข้าศึกโดยชอบแท้ ความที่สุราเป็นธรรมชาติไม่สามารถในการยังปัญญาอันเป็น โลภียะและโลกุตตระแม้ทั้งหมดของพระอริยเจ้าทั้งหลายให้ถึงความเป็นคุณชาติถอย กำลังได้ อันพระอรรถกถาจารย์แสดงไว้แล้ว ผลย่อมสำเร็จด้วยธรรมชาตินั้น เหตุนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า เป็นเครื่องถึง คือ เป็นเหตุ

สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอริยเจ้า มีเหตุที่จะให้หลงลืมสติ และมีเหตุที่จะให้ทอนกำลังปัญญามากทีเดียว แต่ถ้าได้เจริญอบรมปัญญา จนกระทั่งบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าแล้ว แม้สุราก็ไม่อาจที่จะบั่นทอนกำลังของปัญญาของพระอริยเจ้าได้

ถ. เหล้าดื่มแล้วบั่นทอนปัญญา แต่บางคนเขาดื่มแล้วเกิดปัญญา เช่น สุนทรภู์ หรือคุณโชติ แพ้วพันธุ์ ดื่มแล้วเขียนผู้ชนะสิบทิศ คนนิยมมาก คนที่ดื่มแล้วบั่นทอนปัญญาก็อย่าดื่ม ถ้าดื่มแล้วเกิดปัญญา ก็ให้เขาดื่ม และบางคนเขาดื่มแล้วเกิดกำลังก็ดื่ม คนที่ดื่มแล้วเสื่อมกำลังก็อย่าดื่ม ผมคิดว่าอย่างนั้น

สุ. ความหมายของคำว่าปัญญาสำหรับคนทั่วไป กับลักษณะของธรรมชาติที่เป็นคุณธรรมที่เป็นปัญญาเจตสิกนั้นต่างกัน คนทั่วไปเห็นใครทำอะไรได้แบบเนียนบังเกิดผล ก็กล่าวว่าคนนั้นมีปัญญา หรือกระทำไปด้วยปัญญา

แต่โดยสภาพของคุณธรรมที่เป็นปัญญาเจตสิก จะไม่เกิดกับอกุศลจิต จะเกิดกับโสภณจิต ถ้าใครเรียนหนังสือเก่ง แต่ไม่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน นั้นไม่ใช่ปัญญา

ถ. ปัญญาที่เขียนหนังสือ คนอ่านกันทั่วโลก ไม่ใช่ปัญญาวิเศษ เขียนแล้วคนชอบ อ่านสนุก ชมเชยกันนั้น ไม่สำเร็จนิพพานเลย

สุ. โดยมากเข้าใจว่า ความฉลาดในทางโลกเป็นโลกียปัญญา อย่างเรียนหนังสือเก่ง มีความรู้มากทางโลก เข้าใจกันว่าเป็นโลกียปัญญา ซึ่งยังไม่ตรงกับ ความหมายที่เป็นปัญญาตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ถ้าจิตเป็นมหากุศลประกอบด้วยปัญญา ก็จะมีลักษณะของสภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง แต่ตราบใดที่ยังไม่ประจักษ์ในสภาพของนิพพาน ปัญญานั้นยังคงเป็นโลกียปัญญาอยู่ ต่อเมื่อใดอบรมเจริญโลกียปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรม ก็จะเป็นปัจจัยให้โลกุตตรปัญญาเกิดขึ้น ประจักษ์ในสภาพของนิพพาน แต่ถ้าตราบใดยังไม่ประจักษ์สภาพของนิพพาน ตรานั้นก็ยังคงเป็นโลกียปัญญาอยู่

ถึงแม้ว่าจะมีความรู้มาก เป็นคนที่ทำอะไรได้เก่งในทางโลก ก็ไม่ใช่ปัญญาเจตสิก และไม่ใช่โลกียปัญญาด้วย โลกียปัญญาต้องเกิดกับมหากุศลจิต หรือว่า

โสภณจิตอื่น ซึ่งขณะนั้นยังไม่ประจักษ์ในลักษณะของนิพพาน ต่อเมื่อใดกำลังประจักษ์แจ้งในสภาพของนิพพาน จึงจะเป็นโลกุตตรปัญญา เพราะว่าสภาพของนิพพานเป็นโลกุตตระ ปัญญาที่กำลังประจักษ์ในสภาพของโลกุตตรธรรมจึงเป็นโลกุตตรปัญญาด้วย

เพราะฉะนั้น ถ้าเข้าใจความหมายของคำว่า โลกียปัญญา กับโลกุตตรปัญญา โดยถูกต้อง ท่านก็จะทราบว่า ท่านอบรมเจริญโลกียปัญญาหรือไม่ หรือว่าท่านเพียงแต่มีความรู้ในทางโลก ซึ่งโดยทั่วไปปัญญาทางโลกจะใช้คำว่าโลกียปัญญา แต่เป็นการใช้คำที่ไม่ถูกต้องกับสภาพธรรมที่เป็นปัญญาเจตสิก

ถ. ขอความกรุณาอาจารย์ช่วยยกตัวอย่างโลกียปัญญา

ส. โลกียปัญญา เป็นปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง เช่น รู้ว่ากรรมเป็นอย่างไร ผลของกรรมเป็นอย่างไร ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนอย่างไร อบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งเป็นวิปัสสนาญาณ วิปัสสนาญาณก็ยังคงเป็นโลกียปัญญา จนกระทั่งรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นโลกุตตรจิตเมื่อไร ปัญญาที่เกิดกับจิตที่รู้แจ้งนิพพานนั้น จึงเป็นโลกุตตรปัญญา

คำว่า โลก ในภาษาไทยมาจากคำว่าโลกะ หรือโลกียะในภาษาบาลี ซึ่งหมายความว่าถึงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วดับไป สภาพธรรมที่แตกทำลายไปทั้งหมดเป็นโลกะ หรือเป็นโลก

โลกียปัญญา คือ ปัญญาที่รู้ในสภาพของโลก ในสภาพของธรรมที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ยังไม่ใช่ปัญญาที่รู้แจ้งในสภาพธรรมที่ไม่เกิดไม่ดับ เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นปัญญาขั้นที่เพียงรู้ลักษณะของโลก คือ สภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป ปัญญานั้นจึงเป็นโลกียปัญญา

ถ้าอบรมเจริญสมาธิ สมถภาวนา จนกระทั่งฌานจิตเกิดเป็นโลกุตตรปัญญาหรือไม่ ก็ไม่ใช่ ยังคงเป็นปัญญาที่เป็นโลกียปัญญา เพราะเหตุว่ารู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า อบรมเจริญอย่างไรจิตจึงจะสงบจนกระทั่งไม่รับรู้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะได้ เพราะเห็นว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเป็นโทษ ทำให้เกิดอกิขณา

ความยินดี ทำให้เกิดโทมนัส ความยินร้าย ผู้ที่เห็นโทษของรูป เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะ ชื่อว่าเป็นผู้ที่เห็นถูก เพราะเหตุว่าคนส่วนมากไม่เห็นโทษของรูป เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะ มีความปรารถนาในรูป เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะเป็นประจำ ถ้าท่านอยากจะได้อะไร จะไม่พ้นจากรูปที่ปรากฏทางตา เสียงที่ปรากฏทางหู กลิ่นที่ปรากฏทางจมูก รสที่ปรากฏทางลิ้น ใญ่ฐัพพะที่ปรากฏทางกาย

เพราะฉะนั้น ธรรมดาของคนที่ยึดมั่นเพลิดเพลินยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะ ก็ไม่เห็นโทษของรูป เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะ แต่ผู้ใดที่เห็นโทษ เป็นความเห็นถูกขั้นหนึ่ง ที่พยายามจะอบรมเจริญความสงบ จนกระทั่งจิตไม่รู้รูป เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะ รู้อยู่แต่เฉพาะอารมณ์ที่ทำให้จิตสงบตั้งมั่นเป็นฌานจิต ขณะนั้น ก็เป็นปัญญาขั้นโลกีย์ปัญญา เพราะว่ารู้ในสภาพธรรมขั้นที่ยังไม่ประจักษ์ในลักษณะของนิพพานซึ่งเป็นโลกุตตระ

หรือว่า ขณะใดที่สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมตามความเป็นจริงว่าเป็นรูปธรรมชนิดหนึ่ง ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงนามธรรม ขณะนั้นเป็นความเห็นถูก แต่เป็นโลกีย์ปัญญา ไม่ใช่โลกุตตรปัญญา ต่อเมื่อใดโลกุตตรจิตเกิด เมื่อนั้นปัญญาที่เกิดกับโลกุตตรจิต จึงจะเป็นโลกุตตรปัญญา

ความหมายของคำว่า อบรมเจริญปัญญา คืออย่างไร คือ การที่จะให้ปัญญา รู้ชัดถูกต้องตามความเป็นจริงในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏนั่นเอง

กำลังเรียนหนังสือเป็นกุศลจิตหรือไม่

จิตจะเป็นกุศล ก็ต่อเมื่อจิตนั้นเป็นไปในทาน ในศีล ในภาวนา จึงจะเป็นกุศลจิต แต่ถ้าขณะนั้นจิตไม่ได้เป็นไปในทาน ไม่เป็นไปในศีล ไม่เป็นไปในภาวนา ขณะนั้นก็ไม่ใช่อกุศลจิต เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังเรียนหนังสือขยันขันแข็ง เป็นทานหรือไม่ เป็นศีลหรือไม่ เป็นภาวนาหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ จะกล่าวว่าเป็นกุศลได้ไหม ก็ไม่ได้ก็ต้องเป็นอกุศล

๔๑๕

ผู้ที่ไม่ศึกษาธรรมโดยละเอียด จะไม่ทราบเลยว่า ท่านเต็มไปด้วยอกุศลมากมายแค่ไหน เหมือนอย่างผู้ที่ยังไม่ได้เริ่มเจริญสติปัฏฐาน จะไม่ทราบเลยว่า ท่านหลงลืมสติมากสักแค่ไหน ตลอดเวลาที่ผ่านมาเมื่อสักครู่นี้ สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมอะไร ระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมอะไร รู้ได้ด้วยตัวของท่านเองว่า สติเกิดใหม่ เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะทราบได้ในลักษณะของขณะที่มีสติ กับขณะที่หลงลืมสติ

การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน คือ เป็นผู้ที่มีปกติจริง ๆ ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

ได้สนทนากับท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านถามเรื่องนามธรรมที่เห็น กำลังเห็นนี้เป็นนามธรรม ที่แรกท่านก็นั่งเฉย ๆ ตามธรรมดาปกติ แต่เวลาที่พูดเรื่องนามเห็น ท่านก็ชะงักหน้าจ้องว่า ที่กำลังเห็นในขณะนี้ ก็ตอนที่ยังไม่ใช่ชะงักหน้า ก็เห็นเป็นปกติ ทำไมเวลาที่จะระลึกถึงว่าเป็นสภาพรู้ทางตาจึงจะต้องชะงักหน้าจ้อง ในขณะที่กำลังเห็น ไม่ต้องชะงักหน้าจ้อง กำลังนั่งอยู่เฉยนี้ ก็เห็นตามปกติธรรมดา สติก็เกิดขึ้นระลึกได้ ตราบใดที่ยังไม่เป็นปกติ ให้ทราบว่า ขณะนั้นเป็นตัวตนอยู่มาก

เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง คือ ตามปกติที่กำลังเป็นอยู่ จะต้องอบรมเจริญปัญญา สังเกต สำเนียง รู้ถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยละเอียดจริง ๆ ถ้าเป็นความคิดนึก ไม่ใช่ห้าม หรือยับยั้งไม่ให้คิดนึก แต่สติเกิดขึ้นระลึกถึงว่า ที่คิดอย่างนั้นก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ต้องอาจหาญ กล้าหาญที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ้าพยายามยับยั้งไม่ให้คิด เมื่อไรจะรู้ว่า การคิดนึกนี้ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งเท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐาน จึงต้องเป็นการอบรมเจริญปัญญาจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง บางท่านเดิน และบอกว่า กำลังเดินก็ให้รู้ว่ารูปไหน แต่การเจริญสติปัฏฐานเป็นการรู้ลักษณะของรูปที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่เป็นการนึกว่า รูปไหน กำลังเดิน เห็นอะไรไหม ได้ยินอะไรไหม อ่อนแข็งตรงไหน ไหม ลักษณะอ่อนแข็งปรากฏ กระแทบพื้น ลักษณะไหนที่กำลังก้าวอาจจะไม่ปรากฏเลย แต่ทำไมนึกว่าเป็นรูปไหน ทำไมไม่รู้ตรงลักษณะของรูปที่ไม่ต้องนึกก็ปรากฏ

การอบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่เพียงนึกว่ามีรูปนั้น แต่ต้องเป็นการรู้ลักษณะของรูปที่มีจริงที่ปรากฏในขณะนั้นด้วย ถ้าขณะนั้นลักษณะนั้นของรูปไม่ปรากฏ ก็ไม่ใช่ให้นึกว่ามีรูปนั้น

รูปกำลังปรากฏในขณะนี้ทางตาใช้ไหม รูปกำลังปรากฏอยู่แล้ว เป็นลักษณะของสภาพธรรมชนิดหนึ่ง เป็นของจริงที่สติจะต้องระลึกเพื่อรู้ว่า สิ่งที่กำลังปรากฏทางตานี้ก็เป็นแต่เพียงของจริงที่ปรากฏทางตาเท่านั้น แต่ไม่ใช่เป็นคำพูดยาว ๆ อย่างนี้

ถ. การไหว้ไม่ใช่ปรากฏทางตาใช้ไหม เพราะว่าทางตาเห็นได้แต่สี

ส. อย่าติดในคำว่าสี โดยมากภาษาไทยใช้คำว่าสี จะนึกถึงสีเขียว สีแดง สีดำ สีน้ำตาล สีชมพู สีอะไรต่าง ๆ แต่ความจริงสีต่าง ๆ เหล่านั้นก็ปรากฏ ไม่ใช่ไม่ปรากฏ แต่ให้รู้ในอาการ หรือในสภาพตามความเป็นจริงว่า ที่กำลังเห็นนี้เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏ เป็นของจริงที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ให้รู้ถึงสภาพปรมาณูซึ่งเป็นของจริงที่ปรากฏทางตา ปรากฏเป็นสีต่าง ๆ ซึ่งโดยสภาพตามความเป็นจริง คือ รูปนั้นเป็นรูปที่สามารถกระทบจักขุปสาทที่อยู่กลางตา โดยที่จักขุปสาทนั้นมองไม่เห็นเลย แต่แม้กระนั้นรูปนี้ก็สามารถกระทบจักขุปสาท

ผู้ที่ไม่มีจักขุปสาท จักขุปสาทไม่เกิด รูปนี้ไม่สามารถกระทบให้เกิดการเห็นขึ้นได้ เพราะฉะนั้น ขณะนี้ที่กำลังปรากฏ ก็เป็นแต่เพียงรูปที่ปรากฏทางตาเท่านั้นเอง เป็นของจริงที่ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะต้องระลึก จนกระทั่งละคลายความไม่รู้ในลักษณะของรูปธรรมและนามธรรมทางตา เพราะว่าโดยมากพอเห็น ก็เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน โดยที่ไม่แยกว่า ที่รู้นั้นเป็นนามธรรม ต้องแยกโดยละเอียดจริง ๆ

เพราะถ้าปัญญายังไม่รู้อย่างนี้ ก็อย่าเพิ่งไปประจักษ์ว่าอะไรเกิดขึ้นและดับไป เป็นอุทกัพพญาณ หรืออะไรเลย

อุทกัพพญาณ หมายความว่าปัญญาที่สมบูรณ์เพราะการพิจารณา เป็นตริณปริญญา รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทั้งหลายโดยสามัญลักษณะ จึงจะทำให้ละคลายยิ่งขึ้น จนประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปได้

เพราะฉะนั้น ปัญญาต้องอบรมตามระดับขั้นจริง ๆ เริ่มตั้งแต่ระลึกรู้ลักษณะที่เป็นรูปธรรมว่าเป็นรูปธรรม ระลึกรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมว่าเป็นนามธรรมเสียก่อน จึงจะเป็นปัญญาที่ได้อบรม

ถ. คำว่า วิจิกิจา ความสงสัย อย่างไรก็ต้องมีโมหเจตสิก โมหะ แปลว่าไม่ดี ที่อาจารย์กล่าวว่า มีใครสงสัยไหม ก็อย่าให้มีโมหเจตสิก

ส. โมหเจตสิก หรือโมหมูลจิตนั้นมีกันอยู่แล้ว ไม่ใช่เพิ่งจะมีตอนที่ถามว่า ท่านผู้ฟังมีอะไรสงสัยไหม ถึงแม้ว่าจะไม่ถามอย่างนี้ ขณะใดที่ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ขณะนั้นก็ยังมีโมหเจตสิก

ถ. ผมชอบสงสัยเสมอ สงสัยอยู่มากทีเดียว ที่พระผู้มีพระภาคบอกว่า ถ้าไม่รู้แจ้งเห็นจริงไปนิพพานไม่ได้ คนอย่างผม เรืองรู้แจ้งเห็นจริง เห็นจะยาก ถามคนนั้นนิด คนนี้หน่อย ถามอาจารย์บ้าง อ่านหนังสือบ้าง อยากจะให้รู้แจ้งจริง ๆ อายุผม ๗๗ เวลาเรียนเหลือน้อยเต็มที ฟังเทศของท่านอาจารย์กล่าวว่า มีสติ ให้รู้ลักษณะของสติด้วย ลักษณะของศรัทธาด้วย เป็นอย่างไร

ส. สภาพธรรมที่มีจริงนี้เกิดแล้ว แต่ขณะใดที่สติไม่ระลึกรู้ ขณะนั้นก็ยังไม่รู้ชัดว่า ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะนั้นต่างกัน อย่างเช่น สติกับศรัทธาก็เป็นสภาพธรรมต่างชนิด แต่ที่เรารู้ได้ ไม่ใช่โดยชื่อ แต่โดยที่สภาพธรรมนั้นกำลังปรากฏ และสติก็รู้ในลักษณะนั้น เช่น สภาพลักษณะของศรัทธาเกิดขึ้น เป็นความผ่องใสของจิต เป็นไปในกุศล ขณะนั้นสติก็ระลึกรู้ในสภาพที่ผ่องใสเป็นไปในกุศล ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงถึงสภาพลักษณะนั้นโดยใช้คำ บัญญัติว่า ศรัทธา

หรือเวลาที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ในขณะนั้นก็รู้ว่า ลักษณะของสติเป็นอย่างนั้น เป็นของจริง เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ที่ระลึกถึงอย่างนั้น เป็นสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติคำให้รู้ในสภาพของพยัญชนะนั้นว่า เป็นสติ ไม่ได้หมายความว่าสติไม่มี ศรัทธาไม่มี แต่มีลักษณะจริง ๆ ที่ปรากฏว่า ต่างกัน

ถ. อีกอย่างหนึ่ง เมื่อเข้ามาไปที่สำนักปู่สวรรค์ มีคนรดน้ำมนต์แล้วตัวสันอาจารย์เห็นอย่างไรในเรื่องผี เรื่องวิญญาณ

สุ. ไม่มีอะไรที่จะพ้นไปจากนามธรรมและรูปธรรม จะไปที่ไหนก็ตามแต่ จะเห็นอะไรก็ตามแต่ จะได้ยินอะไรก็ตามแต่ สติเกิดขึ้นระลึกได้ว่า ขณะนั้นก็เห็นแต่เพียงนามธรรมเท่านั้น รูปธรรมเท่านั้น นี่คือของจริง แต่ไม่ใช่จะไปหาสิ่งที่ไม่จริงมาเพิ่มความไม่รู้ให้มากขึ้น เพราะว่าขณะใดที่สติไม่เกิดขึ้น ก็ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง แต่ถ้าท่านผู้ใดต้องการที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ด้วยประการเดียว คือ ไม่ว่าจะไปที่ไหน จะอยู่ที่ไหน จะได้ยินอะไร จะคิดอะไร ก็ให้ระลึกได้ว่า ขณะนั้นเห็นแต่เพียงนามธรรม เห็นแต่เพียงรูปธรรมเท่านั้น นี่คือประโยชน์สูงสุดของการแสวงหาธรรม ไม่ใช่ไปติดในเรื่องอื่น

ถ. ขอให้ท่านอาจารย์อธิบายคำว่ามัชชะ

สุ. โดยอรรถกถา ท่านได้แสดงไว้โดยประเภทของปานะว่า ปานะอื่นนอกจากสุราเมรัย แต่เป็นวัตถุที่ทำให้เกิดความมึนเมา ชื่อว่ามัชชะ แต่ก็ไม่ควรที่จะจำกัดเฉพาะปานะ อะไรก็ตามที่เป็นที่ตั้งของความมึนเมา เป็นวัตถุที่ทำให้เกิดความมึนเมา และมีเจตนาที่จะดื่มเพื่อความมึนเมาด้วย

ถ. ที่ท่านอาจารย์ใช้คำว่าดื่ม ถ้าดื่มรู้สึกว่าเป็นของเหลว ถ้าเป็นของไม่เหลว เราก็เรียกว่ากลืนกิน หรือเสพทางปาก อย่างนี้จะใช้ได้หรือไม่ครับ

สุ. ถ้าไม่ใช่ของที่จะพึงดื่ม ใช้คำว่าเสพก็ได้ คือ ถ้าเจตนาเพื่อความมึนเมาแล้ว ทั้งหมดก็เป็นสุราเมรัยมัชชปมาทัฏฐานา เพราะว่าพยัญชนะก็บอกแล้วว่าเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ความมึนเมาเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ทำให้หลงลืมสติ

ทำให้สติไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

ถ. บุคคลสมาทานศีลอุโบสถแล้วก็มาสูบผืน อย่างนี้จะถือว่าผิดศีลข้อนี้หรือไม่

ส. ผิดแน่ ไม่มีปัญหาเลย เพราะว่าการรักษาศีลเป็นการขัดเกลาละคลายกิเลสให้ยิ่งขึ้น ไม่ใช่เพื่อจะเอาบุญ โดยการที่รู้ว่ามีอะไรบ้าง และก็พยายามไปรับมา แต่ไม่เข้าใจเจตนาจุดประสงค์ เข้าใจว่า ขณะนั้นได้บุญได้กุศลมากเหลือเกิน เพราะฉะนั้น จะผิดจะถูกอย่างไรก็รับไว้ก่อน นั่นไม่ใช่จุดประสงค์ของการรักษาศีล ไม่ว่าจะเป็นประการใดประการหนึ่งก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นศีล ๕ ไม่ว่าจะเป็นศีล ๘ ศีลอุโบสถ

จุดประสงค์ของผู้รักษาศีล ก็เพื่อเพียรประพฤติดัดเกลาเท่าที่สามารถจะกระทำได้ ไม่ใช่ไปรับมาเพื่อได้บุญ และมีอกุศลจิตที่จะกระทำตรงกันข้ามกับเจตนา คือ เพิ่มกิเลสให้มากขึ้น

ถ. ที่ว่าไปรับศีลมาแล้ว มาเสผผืน ก็ถือว่าผิดศีลข้อนี้ ส่วนสูบกัญชา สูบเฮโรอีน จะผิดศีลข้อนี้ไหม

ส. ก็เหมือนกัน รักษาศีล ๕ อยู่ดี ๆ ก็ไปเพิ่มเป็นศีล ๘ เพื่อจะขัดเกลาให้ยิ่งขึ้น แต่ก็กลับไปทำสิ่งที่ตรงกันข้าม คือ แทนที่จะขัดเกลา กลับไปสะสมพอกพูนกิเลสให้ยิ่งขึ้น ก็ไม่ตรงจุดประสงค์

ถ. สูบบุหรี่จะผิดศีลข้อนี้ไหมครับ

ส. หมาย พลุ บุหรี่ ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า เพื่อความมึนเมา หรือเป็นแต่เพียงการติดในรส แล้วแต่ท่านผู้ฟังจะวินิจฉัยด้วยว่า การสูบนั่นเป็นการติดในรส ต้องการในรสนั้นเหมือนต้องการในรสอื่นบางรสหรือไม่ ซึ่งบางท่านก็อาจจะติดกาแฟ บางท่านก็ติดรสอื่น แต่ว่ารสอย่างนี้ก็เป็นการติด เมื่อติดแล้ว ให้โทษเหมือนกับสุรา เมรัย มัชชะ หรือไม่

นั่นก็เป็นเรื่องที่ควรที่จะได้พิจารณาถึงวัตถุซึ่งเป็นที่ตั้งของศีลข้อที่ ๕ ว่า ศีลข้อที่ ๕ นั้น เพ่งเล็ง หมายความว่าถึงวัตถุซึ่งทำให้เกิดความมึนเมา หลงลืมสติ ประมาท

แต่การกินหมาก สูบบุหรี่ยังเป็นอย่างนั้นหรือไม่ ก็แล้วแต่จะวินิจฉัย ซึ่งก็คงจะปรากฏแล้วว่า ไม่เป็นถึงอย่างนั้น

ถ. ขอบพระคุณครับ ชาวพุทธอย่างเรา ๆ ยังตีความอันนี้ไม่ค่อยจะกระจ่างแจ้ง และโดยมากก็มักจะตีความเข้าใจตัวเองเสียด้วย แท้ที่จริงแล้วหมากนี้ผมเองเคยทดลองกิน เมารับ สูบบุหรี่ยังเหมือนกัน คนกินเหล้า ถ้านิดเดียวก็ไม่เมา เรื่องเหล้านี้ยังมีอีก ในทางศาสนานี้ มีพระ ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งบอกว่า ถ้าพระเสพสุราอ่อน ๆ สีแดงขนาดเท่านกพิราบ อย่างนี้ท่านไม่ถือว่าเป็นอาบัติ อย่างนี้ดื่มได้

ที่ว่าเมาหรือไม่เมา ใช้อะไรเป็นมาตรฐาน สำหรับท่านที่มีปัญญาก็ควรพิจารณาว่า เราชำนาญแล้ว ถ้าเรากินหมาก กินพลู สูบบุหรี่ย สูบกัญชา สูบฝิ่น สูบเฮโรอิกอย่างนี้ จะละเมิดศีลข้อนี้หรือไม่

สุ. ขอกล่าวถึงหมากพลู บุหรี่ยีกเล็กน้อย เข้าใจว่าอาจจะเป็นขนบธรรมเนียม ความเคยชินของแต่ละชาติแต่ละภาษา ซึ่งแม้แต่ในครั้งพุทธกาลก็มีพยานชนที่ว่าเป็นของควรเคี้ยว ซึ่งเป็นการต้อนรับ ดิฉันเองไม่มีความรู้ในทางพระวินัยพอที่จะรู้ความหมายว่า รวมถึงอะไรบ้างในการต้อนรับพระภิกษุ ที่มีของควรเคี้ยว ขบขันต่าง ๆ เหล่านี้ ท่านที่สนใจในด้านนี้ ก็ควรที่จะได้กราบเรียนถามท่านที่มีความรู้ในทางพระวินัยด้วย

ถ. ปัญหาอีกข้อหนึ่ง คือ การติดยาเสพติดชนิดหนึ่งที่เรียกว่า มอร์ฟิน มอร์ฟินนี้ใช้ฉีดเข้าผิวหนัง ขอเรียนถามว่า การฉีดยามอร์ฟินนี้ จะผิดศีลข้อนี้ด้วยหรือไม่

สุ. การฉีดยามอร์ฟิน เพื่อจุดประสงค์อะไร

ถ. โดยมากก็เป็นโรคชนิดหนึ่ง เสดพยาเสพติดเข้าไปอย่างเฮโรอีน แต่เขาหาทางบำบัดในทางอื่น แทนที่จะไปเสพยาเฮโรอีน เขาก็หันมาใช้มอร์ฟินแทน เพื่อบำบัดอาการกระวนกระวายที่ไม่ได้เสพยาเฮโรอีน เหมือนคนติดเหล้า พอเย็นเข้ามือสั่น คนติดมอร์ฟินก็เหมือนกัน ถ้าไม่ได้ยาจะรู้สึกกระวนกระวายอย่างยิ่ง ถ้าฉีดแล้วก็หาย สบาย สมองปลอดโปร่ง ทำนองเดียวกัน

ส. ถ้าพูดถึงเรื่องสิ่งเสพติด เป็นโทษทั้งนั้น แต่จะเป็นโทษมากน้อยขึ้นไหน ก็แล้วแต่สภาพของวัตถุ ซึ่งเป็นที่ตั้งที่จะให้เกิดความมีเมา หรือการเสพติดนั้น ดิฉัน ใครที่จะได้ทราบลักษณะของการเมามากกว่าเป็นอย่างไร

ถ. กินหมากเข้าไปรู้สึกหน้าชาเลย เมา เวียนศีรษะ หน้าแดง ต้องรีบคาย ทั้ง บ้วนน้ำมาก ๆ ยังไม่หายเลย สูบบุหรี่ยิ่งเหมือนกัน สูบครั้งแรกมีหัว โคลงเคลงไปหมด เหล้าก็เหมือนกัน กินเข้าไปครั้งแรก หน้าตาแดง กินเข้าไปมาก เดินเซซัดเซเซ ถ้ายังไม่เคยเสพ บอกไม่ถูกหรอก

ส. พิจารณาดูแล้ว อย่างหมาก บุหรี่ ถ้าเสพเข้าไปมาก ๆ ก็คงเมาไม่เท่ากับการเสพยา เพราะฉะนั้น ก็ต่างกัน แต่ถ้าพูดถึงโทษ ก็คงจะมีบ้าง โทษที่เล็กน้อยที่สุด คือ เป็นสิ่งที่ติดเท่านั้นเอง เพราะว่าท่านที่จะอดบุหรี่ยิ่งนั้นทำได้ยาก ถ้าท่านมีนิสัยในการที่จะสูบบุหรี่เสียแล้ว

แต่ท่านที่งดการสูบบุหรี่ ท่านจะทราบว่า เพราะท่านเห็นโทษ จะเป็นประการหนึ่งประการใด หรือว่าหลายประการก็ตาม เมื่อใดเกิดเห็นโทษขึ้น เมื่อนั้นก็ย่อมมีการวิริติ งดเว้นได้ แต่ถ้าทราบได้ที่ยังไม่เห็นโทษ แค่เห็นว่าเป็นการติด ซึ่งไม่ได้ให้โทษอะไร ท่านก็ยังคงเสพต่อไป เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ว่า ท่านจะเห็นโทษหรือไม่เห็นโทษมากหรือน้อย ถึงขั้นที่จะทำให้งดเว้นหรือยังไม่งดเว้น ก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล แต่ก็ไม่ถึงกับจะให้มีเมาเหมือนอย่างสุราและเมรัย

๔๑๖

สุ. สำหรับโทษของการตีมน้ำเมา ใน **มังคลัตถทีปนี** แปล ข้อ ๑๘๙ ได้กล่าวถึงข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ใน **สัพพลหุสสูตร** ใน **อัฐกนิบาตอังคตตนิกาย** ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ปาณาติบาตอันบุคคลต้องเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมอำนวยผลให้เกิดในนรก ในกำเนิดเดรัจฉาน ในปิตติวิสัย วิบากแห่งปาณาติบาตที่เบากว่าวิบากทั้งปวง ย่อมอำนวยความเป็นผู้มีอายุน้อยให้แก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย อทินนาทานอันบุคคลต้องเสพแล้ว ... อำนวยผลให้เกิดในปิตติวิสัย วิบากแห่งอทินนาทานที่เบากว่าวิบากทั้งปวง ย่อมอำนวยความเสื่อมโภคะให้แก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย กาเมสุมิชฉาจารอันบุคคลต้องเสพแล้ว ... วิบากแห่งกาเมสุมิชฉาจารที่เบากว่าวิบากทั้งปวง ย่อมอำนวยเวรพร้อมทั้งศัตรูให้แก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย มุสาวาทอันบุคคลต้องเสพแล้ว ... วิบากแห่งมุสาวาทที่เบากว่าวิบากทั้งปวง ย่อมอำนวยการกล่าวตู่ด้วยคำไม่จริงให้แก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

ภิกษุทั้งหลาย การดื่มสุราและเมรัยอันบุคคลต้องเสพแล้ว ... วิบากแห่งการดื่มสุราและเมรัยที่เบากว่าวิบากทั้งปวง ย่อมอำนวยความเป็นคนบ้าให้แก่ผู้เกิดเป็นมนุษย์

ถ, ถ้าเราจะรักษาศีลให้เคร่งครัด หมากพลู บุหรี่ เลิกให้หมด ประหยัดด้วย ฐานะเศรษฐกิจก็ดี

สุ. ขอให้พิจารณาไคร่ครวญเรื่องของศีลให้ละเอียด มิฉะนั้นแล้วจะกลายเป็นไม่มีศีลไปทั้งหมด ถ้าจะนับหมากพลู บุหรี่ด้วย อะไร ๆ ต่าง ๆ ก็เลยเป็นขาดศีลข้อนี้ แต่ความจริงที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเรื่องของสุราเมรัยมาช้ชะ ก็ควร

ที่จะได้ทราบถึงจุดประสงค์ที่ทรงบัญญัติว่า เพราะท่านพระศาสดาตะเสพสุราซึ่งเป็นที่ตั้งของความมึนเมา ส่วนวัตถุอื่นซึ่งจะให้โทษเสมอกัน ก็ควรที่จะละเว้น

ที่จะให้เป็นผู้ที่ประพฤติกิเลส ปฏิบัติธรรม และเป็นผู้ที่รักษาศีล ถ้าผู้ใดเว้นสิ่ง ที่ทรงบัญญัติให้เว้น แต่ยังกินหมาก สูบบุหรี่อยู่ ก็คงจะไม่ใช่ว่าศีลขาดแน่ เพราะฉะนั้น เพื่อที่ท่านจะได้ทราบความละเอียด ขอให้พิจารณาถึงเหตุที่ได้ทรงบัญญัติ และ จุดประสงค์ของการที่ทรงบัญญัติด้วย เพื่อที่จะได้วินิจฉัยในเรื่องของศีลให้ถูกต้อง

สำหรับท่านที่ข้องใจความหมายของคำว่ามัชชะ ตามที่ปรากฏในอรรถกถา ใน **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา วิภังคปกรณ์** มีข้อความว่า

ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยในข้อว่า สุราเมรยมชฺชปมาทฏฐานา นี้ ดังต่อไปนี้

สุรา ๕ ชนิด คือ สุราที่ทำด้วยแป้ง ๑ สุราที่ทำด้วยขนม ๑ สุราที่ทำด้วยข้าว สุก ๑ สุราที่ทำด้วยแป้งเหล้า ๑ สุราที่ทำด้วยเครื่องปรุง ๑ ชื่อว่าสุรา

ของหมักดอง ๕ ชนิด คือ น้ำดองดอกไม้ ๑ น้ำดองผลไม้ ๑ น้ำดองที่ทำด้วย อ้อย ๑ น้ำดองที่ทำจากน้ำผึ้ง ๑ น้ำดองที่ผสมด้วยเครื่องปรุง ๑ ชื่อว่าเมรัย

สุราและเมรัย แม้ทั้ง ๒ อย่างนั้น ชื่อว่ามัชชะ เพราะอรรถว่า เป็นที่ตั้งแห่ง ความมึนเมา

จากพยัญชนะนี้ ก็จะเข้าใจความหมายว่า ชื่อว่ามัชชะ เพราะอรรถว่า เป็น ที่ตั้งแห่งความมึนเมา

ชนทั้งหลายย่อมดื่มสุราและเมรัยนั้นด้วยเจตนาใด เจตนาอันนั้น ชื่อว่า ปมาทฏฐาน เพราะเป็นเหตุแห่งความประมาท

เพราะฉะนั้น บุคคลพึงเว้นจากที่ตั้งแห่งความประมาท ปมาทฏฐานา ใน เพราะการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย สุราเมรยมชฺชปมาท

อรรถกถา ปรมัตถโชติกา มีข้อความว่า

ก็ในข้อว่า สุราเมรยมชฺชปมาทฏฐานานี้ ผู้ศึกษาพึงทราบวินิจฉัยดังต่อไปนี้

ที่ชื่อว่าสุรา ได้แก่ สุรา ๕ ชนิด คือ สุราทำด้วยแป้ง ๑ สุราทำด้วยขนม ๑
สุราทำด้วยข้าวสุก ๑ สุราทำด้วยของที่เจือกัน ๑ สุราทำด้วยเครื่องปรุง ๑

ที่ชื่อว่าเมรัย ได้แก่ เมรัย ๕ ชนิด คือ น้ำดองดอกไม้ ๑ น้ำดองผลไม้ ๑
น้ำดองที่ทำด้วยอ้อย ๑ น้ำดองที่ทำด้วยน้ำผึ้ง ๑ น้ำดองที่ทำด้วยเครื่องปรุง ๑

คำว่า มัชชะ อธิบายว่า สุราและเมรัยทั้ง ๒ ชนิดนั้นแล ชื่อว่ามัชชะ เพราะ
อรรถว่า เป็นที่ตั้งแห่งความเมา

ก็หรือว่า วัตถุแม้อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความเามีอยู่ บุคคลเป็นผู้
เมาแล้ว เป็นผู้ประมาทแล้ว ด้วยวัตถุใดที่ตนดื่มแล้ว วัตถุนี้ ท่านเรียกว่ามัชชะ

อรรถของมัชชะ คือ เป็นที่ตั้งแห่งความเมา

บทว่า ปมาทญฺฐานํ วิเคราะห์ว่า บุคคลย่อมดื่ม คือว่า ย่อมกลืนกินซึ่งน้ำที่
ทำผู้ดื่มแล้วให้มึนเมานั้นด้วยเจตนาใด เจตนา นั้น ท่านเรียกว่า ปมาทญฺฐาน
เพราะเป็นเหตุแห่งความเมา

เจตนาที่เป็นเครื่องกลืนกินน้ำเมา คือ สุราและเมรัย ที่เป็นไปทางกายทวาร
ด้วยประสงค์ที่จะกลืนกินเข้าไป บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ
การดื่มน้ำเมา กล่าวคือ สุราและเมรัย

และเท่าที่ปรากฏในส่วนอื่น ๆ ของอรรถกถา ก็โดยนัยเดียวกัน ที่ชื่อว่ามัชชะ
เพราะเป็นวัตถุที่ตั้งแห่งความมึนเมา

เพราะฉะนั้น ความหมายของมัชชะก็ควรจะกว้าง ที่ว่า วัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่ง
ความมึนเมา ดังนั้น สุราเมรัยชื่อว่ามัชชะ เพราะเป็นที่ตั้งแห่งความมึนเมา โดยอรรถ
ของคำว่ามัชชะ

มีจดหมายของท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ซึ่งไม่ได้ลงชื่อจริง ใช้นามว่าผู้ไม่ประสงค์ออก
นาม และไม่มีตำบลที่อยู่ด้วย ท่านเขียนมาเมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๗
มีข้อความว่า

กราบเรียนอาจารย์สุจินต์ที่นับถือ

ตามที่อาจารย์ได้บรรยายธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ดีและถูกต้องในการพิจารณาในขั้นหนึ่ง แต่ถ้าพูดในขั้นของปุถุชนที่ยังไม่เบื่อในชีวิต ยังข้องอยู่ ยังไม่เห็นทุกข์ของวิภูษังสาร ยังเห็นว่าชีวิตยังมีความสุขอยู่ ยังไม่กำหนดรู้เรื่องความทุกข์ของชีวิตและเรื่องทุกข์ของวิภูษังแล้ว จะปฏิบัติวิปัสสนาที่แท้จริงไม่ได้ เพราะพระพุทธรเจ้าท่านสอนถึงการดับทุกข์เป็นขั้น ๆ ขั้นของปุถุชนที่ยังข้องอยู่ใน โลกียวิสัย ก็ควรให้รู้เรื่องการดับทุกข์ในขั้นโลกียะก่อน เมื่อดับทุกข์ขั้นโลกียะได้แล้ว คือ พ้นทุกข์ด้านโลกียะ หรือพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในขั้นโลกียะแล้ว จึงจะปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ ถ้าปฏิบัติไม่ถูก จะเป็นภัยแก่ผู้ปฏิบัติ จะต้องหลงอยู่ในนิมิตที่เกิดขึ้น แล้วไปยึดถือว่าสิ่งนั้นเป็นความจริง

ที่กระผมเขียนมานี้ เป็นข้อคิดอันหนึ่ง ขอแสดงความนับถือ ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

สุ. ไม่ทราบว่าคุณผู้เขียนจดหมายนี้ ท่านมีความประสงค์อะไร อย่างในจดหมายฉบับนี้ ท่านก็บอกว่า นี่เป็นข้อคิดอันหนึ่ง

สำหรับการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานในชีวิตประจำวัน ก็เพื่อให้ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานได้รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง ไม่ใช่ว่าสอนให้หลงอยู่ในนิมิต ก็ไม่ทราบแน่ว่า ท่านเจ้าของจดหมายมีความมุ่งหมายอย่างไร

และที่ท่านบอกว่า ตามที่อาจารย์ได้บรรยายธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ดีและถูกต้องในการพิจารณาในขั้นหนึ่ง แต่ถ้าพูดในขั้นของปุถุชนที่ยังไม่เบื่อชีวิต ยังข้องอยู่ ยังไม่เห็นทุกข์ของวิภูษังสาร ยังเห็นว่าชีวิตยังมีความสุขอยู่ ยังไม่กำหนดรู้เรื่องความทุกข์ของชีวิต และเรื่องทุกข์ของวิภูษังแล้ว จะปฏิบัติวิปัสสนาที่แท้จริงไม่ได้

ซึ่งความจริงแล้ว ทุกท่านที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ก็ยังเป็นผู้ที่มีโลภะ มีโทสะ มีโมหะ และยังเป็นผู้ที่ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ยังยินดีอยู่ แต่กระนั้น ก็เป็นผู้ที่อบรมเจริญปัญญาเพื่อจะละการติด การยึดถือ การเห็นผิด เห็นว่าสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล ซึ่งถ้าโลภะเกิดในรูป เสียง กลิ่น รส

โณฐัพพะ สติก็ระลึกได้ว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัยที่ได้
สะสมมา นี่เป็นสิ่งที่ต้องอบรมเจริญเพื่อรู้ตามความเป็นจริง

และที่ในจดหมายกล่าวว่า ถ้าปฏิบัติไม่ถูกจะเป็นภัยต่อผู้ปฏิบัติ จะต้องหลงอยู่
ในนิमितที่เกิดขึ้น และไปยึดถือว่า สิ่งนั้นเป็นความจริง

แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานแล้ว ก็ไม่ใช่เป็นการให้หลงติดในนิमित
แต่เป็นการรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง

สำหรับผู้ที่ยังอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น เป็นผู้ที่มีเจตนาที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท
แต่กิเลสก็ดับยากเสียเหลือเกิน ไม่ใช่ว่าจะดับหมดสิ้นได้ง่าย ๆ เลย ที่จะดับกิเลสได้
หมดสิ้นเป็นสมุจเฉทจริง ๆ นั้น ต้องด้วยปัญญาที่รู้แจ้งในสภาพธรรมตามความเป็นจริง
ถึงความเป็นพระอรหันต์ คือ เป็นพระโสดาบันบุคคล จึงจะเป็นผู้ที่ดับทุจริตกรรม
เป็นผู้ที่สมบูรณ์ในศีล ๕ ด้วยการที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏถูกต้องตรง
ตามความเป็นจริง เห็นว่าอกุศลเป็นอกุศล เป็นสิ่งที่ควรละ ควรเว้น ควรดับ เมื่อได้
อบรมเจริญปัญญาจนรู้ชัดในสภาพธรรมและเห็นความจริงของสภาพธรรมแล้ว ก็
สามารถที่จะดับเจตนาที่เป็นไปในทางที่จะประพฤติกุศลกรรมบถที่เป็นทุจริตกรรมได้

สำหรับผู้ที่ยังอบรมเจริญสติปัฏฐานเพื่อการขัดเกลาและการดับกิเลส นั้น ไม่ใช่
เพียงแต่จะรักษาศีล ๕ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ
ไม่ได้ให้ การประพฤติดิฉินกาม การพูดเท็จ การดื่มสุราเมรัย แต่ต้องเป็นผู้ที่ขัดเกลา
โดยการละเว้นอกุศลกรรมยิ่งกว่านั้น

เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น จะละเว้นแม้การพูดส่อเสียด
การพูดคำหยาบ การพูดเพ้อเจ้อ ซึ่งการขัดเกลาอกุศลนั้นจะเห็นได้ว่า ถ้ากิเลสมีกำลัง
แรงกล้าแล้ว จะทำให้เป็นทุจริตกรรมทางกาย ๓ ทางวาจา ๔ ได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ยังอบรมขัดเกลาภิเลสด้วยการเจริญสติปัฏฐาน จึงเป็นผู้ที่รักษาศีล
๘ อันมีสัมมาอาชีวะเป็นที่ ๘ ศีลนี้ชื่อว่าอาชีวัฐมกศีล สำหรับผู้ที่ขัดเกลาภิเลส
ก็ต้องเป็นผู้ที่ควรดำเนินชีวิตไปด้วยความบริสุทธิ์ในความเป็นอยู่ ในอาชีวะ คือ ใน
อาชีพ ด้วยเหตุนี้ อาชีวัฐมกศีลจึงเป็นศีล ๘ สำหรับฆราวาส สำหรับผู้ไม่มีโอกาส

ที่จะอบรมเจริญศีลอุโบสถ แต่ว่าเป็นผู้ที่ขัดเกลากิเลสด้วยการเจริญสติปัฏฐาน เว้น
กายทุจริต ๓ และวจีทุจริต ๔ ไม่ใช่เว้นเฉพาะมุสาวาท

ศีล ๘ โดยนัยของอุโบสถก็ประการหนึ่ง ถ้าท่านศึกษาเรื่องของศีลอุโบสถต่อไป
จะทราบว่า สำหรับผู้ที่อบรมขัดเกลากิเลสเพื่อจะได้บรรลุความเป็นพระอรหันต์ในวัน
หนึ่ง ท่านมุ่งหวังที่จะดับกิเลสหมด จนถึงความเป็นพระอรหันต์ จึงได้รักษาศีลอุโบสถ
เพื่อประพฤติดั่งพระอรหันต์ในวันอุโบสถ

สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา วิภังคปกรณัม มีข้อความว่า

คำว่า กายิกวาจสิโก ได้แก่ กายสุจริต ๓ และวจีสุจริต ๔

ทั้ง ๒ นั้น พระผู้มีพระภาคถือเอาแล้วซึ่งศีล มีอาชีวะเป็นที่ ๘ อาชีวัฐฐมกศีล
ย่อมทรงแสดงด้วยคำว่า กายิกวาจสิโก นี้

ปรมัตถมัณฑุสา ฎีกาวิสุทธิมรรค มีข้อความว่า

อาชีวัฐฐมกศีล คือ ศีลมีอาชีวะเป็นที่ ๘ นั้น เป็นการงดเว้นจากทุจริต ๗ คือ
กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ ซึ่งมีอาชีวะเป็นเหตุ จัดเป็นสัมมาอาชีวะ

ถ้ากล่าวโดยลำดับแห่งเทศนา สัมมาทิวฐิเป็นเบื้องต้น ถ้ากล่าวโดยปฏิบัติ
อาชีวัฐฐมกศีลเป็นเบื้องต้น คือ มีกายกรรม วจีกรรม และอาชีวะบริสุทธิ์ในเบื้องต้น

ที่กล่าวว่า ถ้ากล่าวโดยปฏิบัติ อาชีวัฐฐมกศีลเป็นเบื้องต้น ไม่ได้หมายความว่า
จะแยกการปฏิบัติออกจากชีวิตประจำวัน เพราะว่าชีวิตประจำวันของทุกท่านก็มี
อาชีวะ หมายความว่าอยู่ที่จะต้องดำเนินไปตามอาชีวะที่สุจริตพร้อมกับการเว้นกายทุจริต
๓ และวจีทุจริต ๔ ด้วย

ขึ้นชื่อว่าวิปัสสนาแล้ว ควรเว้นทั้งนั้น ถ้าสามารถจะเว้นได้ ถ้าสติเกิดขึ้นระลึกรู้
ในขณะนั้น และเว้นในขณะนั้น ก็เป็นประโยชน์ ไม่ใช่มุ่งจะเว้นเฉพาะมุสาวาท และ
รักษาแต่เฉพาะศีล ๕ เท่านั้น แต่ไม่ว่าจะเป็นกายทุจริต ๓ หรือวจีทุจริต ๔ ก็ควรที่จะ
ละเว้น ขัดเกล่าให้เบาบางเท่าที่สามารถจะทำได้

๔๑๗

วิสุทธิมรรคบาลี อธิบายศีล ๒ คือ อภิสมาจาริกศีล ๑ อาทิพรหมจริยิกศีล ๑ มีข้อความว่า

อภิสมาจาร เป็นชื่อของศีลที่เหลื้อมมาจากอาชีวัฏฐมกศีล

ให้เห็นความสำคัญของศีล ๘ ที่เป็นอาชีวัฏฐมกศีล เพราะเหตุว่าชีวิตจริงดำเนินไปด้วยอาชีพเป็นปกติประจำวัน พร้อมทั้งการที่จะต้องละกายทุจริต ๓ และวจีทุจริต ๔ ด้วย อย่างมุ่งที่จะละเพียงมุสาวาทซึ่งเป็นวจีทุจริต ๑ ในวจีทุจริต ๔ เท่านั้น

อาชีวัฏฐมกศีลเป็นศีลที่เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ จริงอยู่ ที่ชื่อว่าเป็นเบื้องต้นแห่งมรรค เพราะต้องชำระในเบื้องต้นทีเดียว ด้วยเหตุนี้ท่านจึงกล่าวว่า ผู้นั้นมีกายกรรม วจีกรรม และอาชีวะบริสุทธินี้ในเบื้องต้น

บรรพชิตที่จะดับกิเลส จะต้องมียาชีวะบริสุทธิตั้งพร้อมด้วยศีลที่เหมาะสมสมควรแก่สมณเพศที่ได้ทรงบัญญัติแล้ว สมราวาสที่เพียรจะขัดเกลาละคลายกิเลสให้เบาบาง ก็จะต้องมียาชีวะบริสุทธิพร้อมทั้งเว้นกายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ จึงเป็นอาชีวัฏฐมกศีล คือ ศีลมีอาชีวะเป็นที่ ๘

ข้อความใน **ปรมัตถมัณฑุสา** มีว่า

เพราะบำเพ็ญอภิสมาจาริกศีลบริบูรณ์ อาทิพรหมจริยิกศีลจึงบริบูรณ์ ผู้ใดเว้นโทษเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ ไม่มีคำที่จะต้องกล่าวว่า ผู้นั้นจะต้องเว้นสิ่งที่หนักมีโทษมาก มีอาทินะมาก เป็นต้น

ถ้าท่านผู้ใดรังเกียจกิเลส ไม่ว่าจะเล็กน้อยสักเท่าไร ฉะนั้น กิเลสใหญ่ ๆ ท่านก็ยิ่งต้องรังเกียจและละเว้นมาก เพราะฉะนั้น การขัดเกลาคใจก็ต้องเห็นคุณของการที่ละเว้นกิเลสทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นประเภทเบา ประเภทหนักประการใด ยิ่งมีการอบรมเจริญเห็นโทษของกิเลส รังเกียจกิเลสมาก เว้นโทษเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ ก็ไม่มีคำที่

จะต้องกล่าวว่า ผู้นั้นจะต้องเว้นสิ่งที่หนัก มีโทษมาก มีอาทินวะมาก เป็นต้น และเป็นปกติของฆราวาสที่เพียรขัดเกลากิเลสให้เบาบาง ด้วยการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน

ยิ่งรู้เรื่องของศีลละเอียดขึ้น และเห็นว่าไม่ยากในการที่จะประพฤติปฏิบัติตาม เห็นคุณของการที่ควรประพฤติปฏิบัติตาม ท่านก็ยิ่งเป็นผู้ที่จะละคลายกิเลสให้เบาบางได้

สำหรับฆราวาส ศีลของอุบาสกอุบาสิกาที่ทรงแสดงไว้อย่อมเป็นไปได้ด้วยสามารถ แห่งศีล ๕ และศีล ๑๐ แล้วแต่ว่าจะเป็นศีล ๕ ศีล ๘ อาชีวัฏฐมกศีล หรือศีล ๘ อุโบสถ หรือศีล ๑๐ ย่อมแล้วแต่ความสามารถของแต่ละบุคคลที่มีอุปนิสัยต่าง ๆ กัน

ชีวิตของฆราวาสไม่เหมือนกัน แม้แต่ศีล ๕ ท่านจะสมาทานเป็นข้อก็ได้ เมื่อท่านรู้ว่า ข้อนั้นท่านไม่อาจจะรักษาได้ แต่ข้ออื่นท่านอาจจะรักษาได้ ท่านก็มีเจตนาตั้งมั่นที่จะรักษาศีลข้อที่ท่านสามารถจะรักษาได้ ก็เป็นการดี

บางท่านอาจจะรักษาศีล ๕ รวมทั้งศีล ๘ ที่เป็นอาชีวัฏฐมกศีล และบางท่านก็อาจจะรักษาศีลอุโบสถ ศีล ๘ ที่ไม่ใช่อาชีวัฏฐมกศีล ถ้ากิเลสมีกำลัง การรักษาศีลที่เป็นอาชีวัฏฐมกศีลก็เป็นเรื่องยาก แต่เป็นเรื่องที่พากเพียรไป ขัดเกลาไป อบรมไป เท่าที่สามารถจะกระทำได้ แต่แม้กระนั้นผู้ที่จะสมบูรณ์จริง ๆ ในศีล ๕ ก็ต้องเป็นพระโสดาบันบุคคล สำหรับผู้ที่ยังไม่ใช่พระโสดาบันบุคคลอาจจะอบรมรักษาศีล ๕ ได้บริสุทธิ์ แต่ไม่เป็นสมุจเฉท อาจจะมีเหตุการณ์ หรือว่ามีโอกาสที่กิเลสจะมีกำลัง ทำให้ล่วงศีล ๕ ได้

เพราะฉะนั้น สำหรับแต่ละบุคคล ท่านจะรู้จักตัวของท่านละเอียดดีจริง ๆ ก็ด้วยการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน

อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต อุปาลิสูตรที่ ๙ พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระอุบาลีว่า

การอยู่ป่าเป็นการทนได้ยากสำหรับภิกษุผู้มีศักดาน้อย เพราะว่าป่าทั้งหลายเห็นจะทำกิจของภิกษุผู้ไม่ได้อุปปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิให้พ้นชานไป ด้วยเสียง

หญ้า เสียงใบไม้ และเสียงมฤคชาติ (เสียงสัตว์ต่าง ๆ) ด้วยความกลัวต่าง ๆ จิตของภิกษุนี้จักจมลงด้วยกามวิตก จิตของภิกษุนี้จักฟุ้งขึ้นด้วยพยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตก

การอยู่ป่า พระองค์ทรงสรรเสริญ แต่แม้กระนั้นพระผู้มีพระภาคก็ยังไม่ตรัสกับท่านพระอุบาลีว่า การอยู่ป่าเป็นการทนได้ยากสำหรับภิกษุผู้มีศักดาน้อย ฯลฯ ตามข้อความข้างต้น เพราะฉะนั้น ทรงสรรเสริญจริง แต่ก็แล้วแต่กำลังของบุคคลว่าสามารถจะดำเนินชีวิตอย่างนั้นได้หรือไม่ เช่นเดียวกับการรักษาศีลอุโบสถสำหรับฆราวาส บางท่านรักษาได้ บางท่านรักษาไม่ได้ แม้ว่าจะทรงสรรเสริญไว้ แต่ก็แล้วแต่ที่ว่า ฆราวาสนั้นมีอุปนิสัย มีความสามารถที่จะรักษาได้มาก หรือว่ารักษาได้น้อย หรือว่าไม่สามารถรักษาได้เลย

อย่างไรก็ตามเรื่องของคนที่จะเป็นผู้มีศีล ๕ สมบูรณ์ ก็ต้องด้วยปัญญาที่รู้แจ้ง อริยสัจธรรม แม้ศีลอื่นก็เช่นเดียวกัน ที่จะสมบูรณ์ขึ้น ก็ต้องตามระดับขั้นของปัญญาที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม

**สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิตามรรค สิลมยญาณ
นิทเทสวรรณนา** มีข้อความว่า

ผู้ทำศีลนั้นให้บริบูรณ์ ชื่อว่า มีปกติทำให้บริบูรณ์ พระเสกขบุคคลเหล่านั้นผู้มีปกติทำให้บริบูรณ์ ทำความบริบูรณ์แห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์ ในธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติอันมีพระเสกขะเป็นที่สุด อันเป็นเบื้องต้นแห่งโศดาปัตติมรรค

เป็นผู้มีปกติทำให้บริบูรณ์ ท่านอาจจะขาดตกบกพร่องไปขณะที่หลงลืมสติ เพราะเหตุว่ายังไม่ใช้พระอริยเจ้า แต่หนทางที่จะดำเนินไปสู่ความเป็นพระอริยเจ้า คือการเป็นผู้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ เมื่อบรรลุถึงโศดาปัตติมรรคเป็นพระอริยเจ้าแล้ว ก็เป็นผู้ที่ ทำความบริบูรณ์แห่งวิปัสสนาให้บริบูรณ์ ในธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติ อันมีพระเสกขะเป็นที่สุด อันเป็นเบื้องต้นแห่งโศดาปัตติมรรค

เรื่องของศีล ๕ ที่จะสมบูรณ์ หรือว่าจะล่วงเป็นทุจริตไปบ้างนั้น ตราบใดที่สติปัญญายังไม่ได้อบรมเจริญจนปัญญาคมกล้า จนรู้ทั่วในสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยตามความเป็นจริง ตราบนั้นก็ยังไม่สามารถที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้

เพราะฉะนั้น ชีวิตปกติประจำวันของท่านทุกท่านเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่า กิเลสของท่านเองมากหรือน้อย ใกล้เคียงการที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าหรือยัง ซึ่งก็ยิ่งอีกไกล

แต่ละคน ๆ มีเรื่องราวต่าง ๆ มากมายเหลือเกิน นี่คือความจริงที่สติจะต้องระลึกไว้ จึงจะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน สัตว์ บุคคลได้

ลองคิดถึงชีวิตของท่านจริง ๆ มีบ้างไหมอยู่เฉย ๆ ไม่ได้คิดอะไร ไม่พูด ก็มี ไม่ทำ ก็มี แต่ไม่คิดมีไหม เป็นเรื่องเป็นราวมากมาย ซึ่งขณะที่เป็นเรื่องเป็นราว เป็นตัวตนหรือไม่

เพราะฉะนั้น ตัวตนมากมายเหลือเกิน ทับถม นามรูปที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนกระทั่งไม่เห็นเลยว่า เป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏแต่ละทางเท่านั้น

อย่างทางตา กำลังเห็น สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นสภาพธรรมของจริงที่ปรากฏเฉพาะทางตาเท่านั้น และที่กำลังเห็นก็เป็นของจริง คือ กำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ชั่วในขณะนี้ และก็หมดไป แต่ว่าเรื่องราวต่าง ๆ มากมายเกินลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏทางตา

ขณะที่ได้ยินทางหู ขณะที่กลิ่นปรากฏทางจมูก ขณะที่รสปรากฏที่ลิ้น ขณะที่กายกระทบสัมผัส เต็มไปด้วยเรื่องราวต่าง ๆ และเรื่องราวทั้งหมดนั้น เป็นตัวตน สัตว์ บุคคลทั้งนั้น และจะทำอย่างไร บางคนบอกว่าไม่ให้คิด ได้ไหม

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัญญานี้เป็นการระลึกถึงสภาพธรรมที่เกิดปรากฏ เพราะเหตุปัจจัยตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะคิดนึกเรื่องอะไรก็ตาม ก็ควรที่จะได้รู้ทั่วขณะนั้นก็เป็นแต่เพียงสภาพของธรรมที่เป็นนามธรรมที่คิดนึก แต่ไม่ใช่พยายามยับยั้งที่จะไม่ให้คิด เพราะว่าขณะนั้นเป็นลักษณะของตัวตนที่พยายามไปบังคับไม่ให้คิดนึก

ซึ่งเรื่องของปัญญาไม่ใช่เป็นการหลบหลีกกิเลส แต่เป็นการที่สติระลึกรู้สภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะพยายามพากเพียรให้เป็นพระอริยเจ้าภายใน ๑๐ วัน ๑๕ วัน ๑ เดือน หรือ ๓ เดือน โดยที่ไม่รู้แม้แต่ว่า ชีวิตประจำวันนี้ สภาพธรรมเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ซึ่งถ้าสติไม่ระลึกรู้ไม่รู้ เช่น เรื่องราวที่มีอยู่ในใจของทุกคนมากมายหลายเรื่อง สติก็ไม่เกิดขึ้นที่จะระลึกรู้ว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมที่คิดแล้วก็ดับไป และก็มีนามธรรมรูปธรรมอื่นเกิดขึ้นอีกเพราะเหตุปัจจัย และก็ดับไป

ด้วยเหตุนี้ อาชีวะภูมิภคศีลจึงเป็นประโยชน์ ควรที่จะได้ประพฤติปฏิบัติตามเท่าที่สามารถจะกระทำได้ พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน บางท่านคิดว่า จะหลบกิเลส เพื่อที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่กิเลสจะยอมให้หลบไหม กิเลสไม่ได้ยอมให้ท่านหลบเลย ปกติขณะนี้มืออยู่ตลอดเวลาที่ปัญญาไม่รู้แจ้งว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น จะทำอย่างไร ก็มีหนทางเดียวเท่านั้น คือ เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน

บางท่านบอกว่า กำลังโกรธมาก สติไม่เกิดเลย ก็จริง ถ้าไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐานมาเพียงพอ แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ไม่ว่าจะโกรธน้อย หรือว่าโกรธมาก พอใจมาก หรือว่าพอน้อย สติก็ยังมีโอกาสระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ถ้าท่านหลบกิเลสอยู่เรื่อย ๆ ท่านไม่มีโอกาสที่จะรู้เลยว่า สภาพธรรมที่ท่านสะสมมาจริง ๆ นั้นเป็นอย่างไร

ข้อความใน **ปปัญจสูทนี อรรถกถา มหาเวทลลสูตร** มีว่า

กิเลสประมาณให้รู้ว่า ใครเป็นบุคคลเช่นไร ในธรรมทั้งหลายมีคำว่า ดูกร อาวุโส ตัวยาคะแล เป็นตัวทำประมาณ คือ เป็นสภาพที่วัดหรือชั่งให้รู้ได้

ราโค โข อาวุโส ปมาณกรโณ

เปรียบเหมือนน้ำที่เต็มไปด้วยใบไม้เปื่อยเน่า มีอยู่ที่เชิงเขา กลายเป็นน้ำที่มีสีดำไป ย่อมปรากฏแก่คนทั้งหลายที่มองดูอยู่ ราวกะว่าลึกตั้ง ๑๐๐ วา แต่เมื่อบุคคลใช้ไม้เท้าหรือเชือกหยั่งลงไปวัดอยู่ แม้ที่ลึกว่าจะจมหลังเท้าก็ไม่มี ช้อนนั้นฉันใด กิเลส

ทั้งหลาย มีราคะ เป็นต้น ยังไม่เกิดขึ้นตราบใด ใคร ๆ ก็ไม่อาจจะรู้จักบุคคลนั้น
ตราบนั่น

บุคคลเช่นนั้น ปรากฏราวกะว่าเป็นพระโสดาบัน ราวกะว่าเป็นพระสกทาคามี
และราวกะว่าเป็นพระอนาคามีไปทีเดียว แต่เมื่อใดกิเลสทั้งหลาย มีราคะ เป็นต้น
ของบุคคลนั้นบังเกิดขึ้น เมื่อนั้น บุคคลนั้น ก็ปรากฏว่าเป็นเจ้าราคะ เจ้าโมหะ
เจ้าโทสะ ฉะนั้น นั่นแล

กิเลสทั้งหลาย มีตัวราคะ เป็นต้นเหล่านั้น เกิดขึ้นแสดงประมาณของบุคคล
ว่า คนนี้มีกิเลสประมาณเท่านี้ เพราะเหตุฉะนั้น ธรรมทั้งหลาย มีราคะ เป็นต้น
เหล่านั้น ท่านจึงเรียกว่า ปมาณกรณา ตัวกระทำซึ่งประมาณ

กิเลสที่มีหลังไหลปรากฏทางกาย ทางวาจา เป็นสิ่งที่แสดงให้รู้ว่า สติจะต้อง
ระลึกรู้ จะต้องละ จะต้องขัดเกลาด้วยความรู้มากมายเพียงไร เพราะถ้ากิเลสเหล่านี้
ไม่เกิด ท่านจะเห็นไหมว่า ท่านยังมีกิเลสมากมายเหลือเกินที่สติปัญญาจะต้องรู้ จึงจะ
ดับ จึงจะละได้ ถ้าท่านหลงกิเลส ไม่เห็นกิเลสเลย แต่ว่ากิเลสไม่ได้ยอมให้ท่านหลง
เลย เวลาที่กิเลสมีปัจจัยเกิดขึ้น ท่านจึงจะรู้จัก เพราะว่ากิเลสประมาณให้ท่านรู้จักตัว
ของท่านเองว่า ท่านเป็นบุคคลที่มีกิเลสเพียงไร มีราคะ คือ โลภะเพียงไร มีโทสะ
เพียงไร และขณะที่หลงลืมสตินั้น มีโมหะเพียงไร

รู้ได้เพราะกิเลสที่มีเกิดขึ้นปรากฏ ถ้ากิเลสไม่ปรากฏ ก็ราวกะว่าบุคคลนั้นเป็น
พระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ แต่เวลาที่กิเลส
เกิด วัดได้แล้วว่า บุคคลนั้นเป็นเจ้าราคะ หรือว่าเจ้าโทสะ หรือว่าเจ้าโมหะ แต่
โดยมากเวลาที่กิเลสเกิดไม่ได้รู้อย่างนี้ จะหนีกิเลสที่เกิด จะไปดับกิเลส แต่ไม่ได้ระลึกรู้
เลยว่า ขณะที่กิเลสเกิดปรากฏนั้น เป็นของจริงที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ถ้ายังเห็นว่า
เป็นตัวตน สัตว์ บุคคล ไม่มีทางที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

เพราะฉะนั้น จะต้องอบรม เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ จึงจะระลึกรู้
ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง สะสมไป จนกว่าจะเป็นปัญญาที่รู้
จริงอย่างนี้

๔๑๘

ถ, ผมยังไม่ค่อยเข้าใจว่า สัมมาอาชีพนั่นเป็นไหน และมิจฉาอาชีพนั่นเป็นไหน คือ ทุกวันนี้ผมมีอาชีพนึง ถ้านำศีล ๕ มาเทียบก็ไม่ผิด ถ้านำศีล ๘ มาเทียบก็ไม่ผิด ก็คงจะเป็นสัมมาอาชีพได้ แต่ถ้านำพระสูตร ๆ หนึ่งมาเทียบ ก็ชักจะเขว ๆ

เมื่อก่อนนี้อาจารย์ได้บรรยายถึง พราหมณ์ผู้หนึ่งมีอาชีพเล่นละคร ทั้งอาจารย์และปาจารย์ก่อนของพราหมณ์ผู้นี้สอนว่า บุคคลที่แสดงละครด้วยความจริงบ้าง ความเท็จบ้าง สามารถทำให้คนดูปีติยินดีชอบใจ ผู้แสดงละครนั้นเมื่อตายไปจะได้ไปเกิดในสวรรค์ พราหมณ์ผู้นั้นก็มาทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้อนี้พระองค์จะทรงพยากรณ์ว่าอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามถามถึง ๓ ครั้ง พราหมณ์นั้นก็ไม่ฟัง หนสุดท้ายจึงทรงพยากรณ์ว่า บุคคลผู้ที่ยังไม่มีราคะ ก็ทำให้เขามีราคะ บุคคลที่ยังไม่มีโทสะ ก็ทำให้เขามีโทสะ บุคคลที่ยังไม่มีโมหะ ก็ทำให้เขามีโมหะ ตัวเองก็เหมือนกัน ยังไม่มีราคะ ก็ทำให้มีราคะ ยังไม่มีโทสะ ก็ทำให้มีโทสะ ยังไม่มีโมหะ ก็ทำให้มีโมหะ ถ้าบุคคลเช่นนี้แตกกายตายไป ต้องเกิดเป็นเปรต หรือสัตว์ดิรัจฉาน

ทุกวันนี้อาชีพของผม ชื่อดูเพลงมาตั้งไว้ตามร้าน ผิดกับพราหมณ์นิดหน่อย คือ ผมไม่ได้ไปโกหกเขา ไม่ได้ไปทำให้เขาหัวเราะรื่นเริงด้วยตนเอง แต่ใช้อุปกรณ์ คือ ดุ้เพลง ผู้ที่ต้องการฟังเพลง นำเหรียญบาทหยอดลงไป ก็ได้ฟังเพลง ขณะนั้นคงทำให้เขาเกิดโลภะ โทสะ โมหะขึ้น แต่ผมไม่ได้แสดงเอง อยากจะทราบว่า เป็นสัมมาอาชีพหรือไม่

สุ. ทุกท่านคงเคยอ่านหนังสือ เคยดูละคร ดูโทรทัศน์ ดูหนัง เวลาที่ยังไม่รู้เรื่องในหนังสือ จิตใจก็รู้สึกจะปกติดี ก็แล้วแต่เหตุการณ์อะไรจะเกิดขึ้น ชีวิตจริงญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงเป็นอย่างไร ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็เป็นไปตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น แต่เวลาอ่านหนังสือ สังเกตความรู้สึกที่หวนไหวไปตาม

เรื่องในหนังสือบ้างไหม บางคนอาจจะคิด ผูกพันถึงเรื่องที่อ่าน ติดอกติดใจในเรื่องรavnัน คิดถึง หรือว่าคุยกัน สนทนากัน วิพากษ์วิจารณ์กันถึงเรื่องในหนังสือในละคร ในหนังต่าง ๆ จิตใจหวนไหวหรือไม่

บางทีอาจจะเป็นคำพูดของพระเอก นางเอก ผู้ร้าย ตัวโกง อะไรก็แล้วแต่ ถ้าผู้เขียนเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการเขียน ทำให้ผู้อ่านติดใจ อารมณ์หวนไหวไปตามเรื่อง เขียนเก่ง ทำให้จิตใจหวนไหว ซาบซึ้ง หรือว่าติดอกติดใจ โน้มไปในการที่จะระลึกถึงเรื่องราว กิเลสหลังไหลมาจากหนังบ้าง ละครบ้าง หนังสือต่าง ๆ บ้าง เป็นของที่แน่นอน

สำหรับผู้ที่จะดับกิเลส ก็เห็นตามความเป็นจริงว่า กิเลสมาอย่างไร เกิดขึ้นอย่างไร มากน้อยอย่างไร หนักเบาอย่างไร หนาบางอย่างไร เป็นโทษอย่างไร และสำหรับชาวโลก ก็ยังจะต้องมีการพักผ่อนหย่อนใจ เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่ยังมีโลภะ โทสะ โมหะอยู่ สิ่งใดที่กระทำไปด้วยโลภะ แต่ไม่เป็นโทษ ไม่เป็นทุจริตกรรม ไม่ผิดศีล ก็เป็นเรื่องที่เป็นไปด้วยกำลังของโลภะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง ไม่มีใครสามารถที่จะไปห้าม ไปกันใครไม่ให้ทำอะไร เพราะเหตุว่ายังเป็นผู้ที่มีโลภะ โทสะ โมหะด้วยกันทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น ก็ประคับประคองกัน ไม่ให้ประพฤติกุศลกรรมล่วงศีล ๕ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรจะต้องถือกัน เพราะแม้แต่ฆราวาสที่ครองเรือน ก็ยังอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นพระอริยเจ้าได้

ข้อความใน **สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา วิภังคปกรณ์** มีว่า

คำว่า อุปาสกสิกขา ได้แก่ สิกขาทั้งหลายอันอุปาสกทั้งหลายพึงศึกษา อุปาสกสิกขานั้น ย่อมเป็นไปด้วยสามารถแห่งศีล ๕ และศีล ๑๐

คำว่า อุปาสิกาสิกขา ได้แก่ สิกขาทั้งหลายอันอุปาสิกาสิกขาทั้งหลายพึงศึกษา อุปาสิกาสิกขานั้น ย่อมเป็นไปด้วยสามารถแห่งศีล ๕ และศีล ๑๐

เพราะฉะนั้น คนฟังเพลงไม่ใช่ศีล ๑๐ ใช่ไหม ก็ไม่เป็นไร ศีล ๕ ก็ได้

ในนิทเทสแห่งบทนั้น ศึกษาของภิกษุและภิกษุณีทั้งหลาย ย่อมเป็นไปจนถึง
อรหัตตมรรค ศึกษาของอุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย ย่อมเป็นไปจนถึงอนาคามีมรรค

สภาพธรรมตามความเป็นจริงเป็นอย่างไร ก็เจริญกุศลขัดเกลาเท่าที่จะกระทำ
กันได้ ไม่ใช่เกินกำลังความสามารถ แล้วแต่ว่า บุคคลใดสามารถที่จะอบรมเจริญกุศล
ขั้นใด ก็กระทำไปตามเหตุปัจจัยเท่าที่สามารถจะกระทำได้

สำหรับผู้ที่เป็นนักประพันธ์ที่ดี นักแต่งเพลง นักดนตรีที่ดี ก็ยังเป็นผู้ที่มีโลภะ
มีโทสะ มีโมหะด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งแล้วแต่ธรรมาศัยว่า จะมีความโน้มเอียง มีความพอใจ
อย่างไร จะพอใจทางตา พพอใจทางหู พพอใจทางจมูก พพอใจทางลิ้น พพอใจทางกาย
แต่ก็มีขอบเขตว่า ไม่กระทำทุจริตกรรม ไม่ล่วงศีล ๕ และเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญ
สติปัฏฐาน ซึ่งเป็นศึกษาของสมรवास อุบาสก อุบาสิกา ที่จะทำให้อำนาจคุณธรรมได้
ถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคล

เป็นผู้ที่ระลึกถึงสภาพธรรมที่เกิดกับตนตามความเป็นจริง เวลาอ่านหนังสือ รู้สึก
อย่างไร เคลิบเคลิ้ม ซาบซึ้งตรึงใจ ครุ่นคิด ฟังจิตฟังใจไว้มากมายเท่าไร สติระลึก
ก็รู้ได้ ถ้าไม่อ่านเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า ก็ไม่เป็น แต่เวลาอ่านก็ห้ามไม่ได้ เพราะว่า
ธรรมทั้งหลายไม่มีใครรู้ล่วงหน้าเลยสักขณะจิตเดียวว่า ความรู้สึกจะเป็นสุข หรือเป็น
ทุกข์ หรือจะเฉย ๆ จะโสมนัส หรือจะโทมนัส จะมีเรื่องราวแรงเกิดขึ้น หรือว่าจะมี
กุศลวิบากมากมายเกิดขึ้น ก็ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ล่วงหน้าเลย เพราะว่าสภาพ
ธรรมใดก็ตามที่จะเกิดขึ้น ก็ต้องเกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัยพร้อมที่จะเกิดขึ้นจึงได้เกิดขึ้น

สำหรับท่านที่เป็นนักประพันธ์ นักดนตรี นักแต่งเพลง ถ้าท่านมีกุศลจิตที่จะให้
เป็นคติธรรม ก็ใช้เรื่อง ใช้เพลง ใช้ดนตรีก็ได้ ทำให้เกิดโสมนัส ทำให้ได้เห็นชีวิตที่
เป็นไปตามบุญตามกรรม ตามวิถีชีวิต ตามหลักธรรมได้ แล้วแต่ว่าท่านจะมีกุศล
เจตนาประกอบด้วยในขณะนั้นมากน้อยเพียงไร หรือว่ามีเจตนามุ่งที่จะก่อให้เกิดโลภะ
ราคะ โทสะ โมหะเท่านั้น นั่นก็แล้วแต่บุคคล แต่ท่านสามารถที่จะใช้ศิลปะ ความ
ชำนาญของท่านในทางที่เป็นกุศลได้ เพราะว่าบางท่านอ่านหนังสือที่มีคติธรรม ก็เกิด
ความซาบซึ้งได้ โหม่นน้ำวจิตใจให้ใครที่จะเป็นผู้ที่บำเพ็ญบุญกุศลมากยิ่งขึ้นก็ได้

อาชีวัฏฐมกศีล เป็นศีลซึ่งมีอาชีวะเป็นที่ ๘

สำหรับเรื่องของการเว้นกายกรรม ๓ และวจีกรรม ๔ ซึ่งมีอาชีวะเป็นเหตุ จะเห็นได้ว่า ทุจริตกรรมที่เป็นมิจฉาอาชีวะนั้น จะสำเร็จได้โดยกายกรรมและวจีกรรม ถ้าเฉพาะทางมโนทวารแล้ว ไม่สามารถที่จะสำเร็จเป็นมิจฉาอาชีวะได้ คือ เพียงแต่คิด ยังไม่ได้กระทำ เพราะฉะนั้น เรื่องของอาชีพที่จะเป็นทุจริตกรรมนั้น จะต้องเป็นไปด้วย กายกรรม ๓ และวจีกรรม ๔

เมื่อท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะเห็นว่า กิเลสมากจริง ๆ ถ้ายังไม่เห็น ก็หมายความว่า สติไม่ได้ระลึกรู้ และไม่รู้วาทะที่หลงลืมสตินี้มากมายสักเท่าไร แต่ขณะที่สติระลึกรู้ ก็รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ที่สภาพธรรมนั้นกำลังเป็นอย่างนั้น

ถ้าโลภะเกิดขึ้นปรากฏแล้วหลงลืมสติ ก็ไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมที่เป็นโลภะนั้น แต่เวลาที่โลภะเกิดขึ้น สติเกิดระลึกรู้ในลักษณะของสภาพความยินดี ความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจุฬพะ จะเห็นได้จริง ๆ ว่า โลภะนี้มาก ไม่น้อยเลย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แม้ทางใจ ไม่ได้กระทำกายกรรม หรือวจีกรรม แต่ไม่ว่าที่จะไม่คิดเรื่องของรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจุฬพะ และในขณะที่คิดเรื่องรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจุฬพะ เรื่องสัตว์ เรื่องบุคคลต่าง ๆ เป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ มากมาย ในขณะที่นั้น ถ้าสติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมเท่านั้น ในขณะที่นั้นก็ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล มากเหลือเกิน

ความรัก ความชัง ยังไม่หมดไปจากใจ มีทั้งความรัก ความชัง เต็มไปด้วยความตรึกนึกคิดถึงบุคคลนั้น ถึงเรื่องนั้น ก่อนที่จะล่วงออกไปเป็นกายกรรมและวจีกรรม เพราะฉะนั้น จะต้องขัดเกลาที่ด้วยการที่สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ไม่ว่าจะเป็นโลภะ หรือโทสะ หรือกิเลสใด ๆ ก็ตามที่เกิดปรากฏในขณะนั้น

ข้อสำคัญที่สุด คือ ตามความเป็นจริง และตามความเป็นจริงของแต่ละคน แต่ละขณะ ไม่เหมือนกันเลย ต่างคนก็ต่างคิด เพราะฉะนั้น ตามความเป็นจริง คือ

ขณะนั้น สภาพธรรมนั้นเป็นอย่างไร กำลังปรากฏ สติระลึกรู้ทันทีในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น จึงจะละการที่เคยยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ ว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

บางคนคิดจะหลีกเลี่ยง ไม่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ในขณะนั้น คิดว่าจะต้องไปทำอย่างอื่น เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีวันที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยได้

อาชีวะภูมิภิกษุเป็นชีวิตประจำวัน ซึ่งท่านจะเป็นผู้ทราบเองว่า กิเลสที่ท่านมีอยู่ในจิตใจที่สะสมมา จะเป็นปัจจัยทำให้เกิดกายทุจริต หรือวจีทุจริตขึ้นในขณะใดบ้าง

และสำหรับกายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ นั้น ก็ได้กล่าวถึงแล้วในเรื่องของศีล ๕ ที่เป็นกายกรรม ๓ วจีกรรม ๑ คือ ข่มุสาวาท

สำหรับอาชีวะภูมิภิกษุ จะขอกกล่าวถึงวจีทุจริตต่อไป คือ เว้นจากการพูดส่อเสียด ซึ่งคงจะทราบด้วยตัวของท่านเองว่า ท่านมีบ้างไหมในชีวิตประจำวัน

การเว้นจากการพูดส่อเสียดนั้น คือ

ปิสุณาย วาจา ย เวรมณี ได้แก่ เจตนาเครื่องเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนาที่ยังกายบิโยคะและวจีบิโยคะให้ตั้งขึ้น เพื่อทำลายคนเหล่านี้ หรือเพื่อปรารภนาให้ตนเป็นที่รักของคนเหล่านี้ แห่งบุคคลผู้มีจิตเศร้าหมอง ชื่อว่าปิสุณาวาจา

ความหมายของคำพูดส่อเสียด คือ เจตนาที่ยังกายบิโยคะและวจีบิโยคะให้ตั้งขึ้น เพื่อทำลายคนเหล่านี้ นี่ต้องด้วยโทสะ หรือปรารภนาให้ตนเป็นที่รักของคนเหล่านี้ นี่ด้วยโลภะ คือ มีความต้องการที่จะให้ตนเองเป็นที่รัก จึงมีปิสุณาวาจาเพื่อที่จะทำลายบุคคลอื่นไม่ให้เป็นที่รัก วจีทุจริตนั้นเกิดขึ้นเพราะจิตที่เศร้าหมองด้วยกิเลส จึงทำให้เกิดปิสุณาวาจาขึ้น

ลองพิจารณาชีวิตประจำวัน คำพูดอย่างนี้มีบ้างไหม คำพูดที่ทำลายบุคคลอื่น หรือคำพูดที่ปรารภนาให้ตนเองเป็นที่รัก เคยพรรณนาคุณความดีของตนเองไหม ทำไม่ถึงจะต้องพรรณนาคุณความดีของตนเอง เพื่ออะไร เพื่อให้ตนเองเป็นที่รักของคนเหล่านี้หรือเปล่า

ถ้าพิจารณาจริง ๆ ธรรมทั้งหลายไม่ใช่อยู่เพียงในหนังสือ แต่ว่าเป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่มี และถ้ารู้ว่า สภาพธรรมนั้นเป็นสภาพธรรมที่เป็นอกุศลกรรมอย่างไร เป็นวิจิกขิต หรือว่าเป็นวิจิสูจิต สติจะเกิดขึ้นระลึกได้ว่า ควรหรือไม่ควรในการที่จะกล่าววาจาอย่างนั้น แต่ถ้าสติไม่เกิดเลย ไม่พิจารณาเลย ไม่ระลึกขุเลย ขณะที่พรวดพราดถึงคุณความดีของตนเอง ไม่รู้เลยว่าขณะนั้นจิตใจเป็นอะไร ผูกพันในตัวตน และปรารถนาที่จะให้ตัวเองนั้นเป็นที่รักของบุคคลอื่น ขณะใดที่พรรณนาถึงความห่วงใย ความหวังดี ความผูกพันของตนเองที่มีต่อบุคคลอื่น มุ่งประสงค์ที่จะให้บุคคลอื่นเห็น และตนเองก็จะเป็นที่รัก ขณะนั้นให้ทราบว่าเป็นกิเลสหรือไม่ ถ้าไม่เป็น จะต้องพูดใหม่

บางคนกิเลสแรงถึงกับเป็นวิจิกขิต คือ มีเจตนามุ่งจริง ๆ ที่จะทำลายบุคคลอื่น ให้แตกแยกกัน หรือทำให้ไม่เป็นที่รัก โดยกล่าวถึงบุคคลอื่นในแง่ร้ายต่าง ๆ ไม่ได้มองดูส่วนอื่นที่ดีเลย กล่าวติแม้ในการแต่งกาย กล่าวติแม้ในกิริยามรรยาท เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ

ขอให้ระลึกไว้ว่า ตัวท่านเองมีวาจาอย่างนี้บ้างไหม ขณะนั้นเป็นกุศลหรืออกุศลอย่างไร กล่าวด้วยเมตตา หรือกล่าวด้วยเจตนาที่จะมุ่งทำลายบุคคลอื่นไม่ให้เป็นที่รัก และถ้าไม่ขัดเกลา กิเลสเหล่านี้จะมากมายทับถมยิ่งขึ้นเท่าไร

เพราะฉะนั้น กิเลสทั้งหลายที่ล่องออกมาทางกาย ทางวาจา ก็จะประมาณให้รู้ถึงจิตใจ ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดวาจาอย่างนั้นว่า กิเลสแรงกล้าถึงขั้นที่จะกระทำวิจิกขิตประการใดบ้าง การแก่งแย่งแข่งดีต่าง ๆ ในทางส่วนตัว หรือว่าในกิจการงาน หรือว่าในตลาด ในสักการะ ในยศ ในสรรเสริญต่าง ๆ เหล่านี้ ต้องมีกิเลสเป็นปัจจัยทำให้วาจาอย่างนั้นเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น ชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่สติจะต้องระลึกตามความเป็นจริง แต่ถ้าเป็นผู้ที่ไม่เจริญสติปฏิฐานเป็นปกติ คำพูดเหล่านี้ก็ผ่านไป โดยไม่รู้ว่าในขณะนั้นจิตใจเป็นอย่างไร วาจาเป็นอย่างไร และกิเลสก็เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น

ข้อความใน มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬยมกวรรค สาลยยกสูตร
ข้อ ๔๘๔ มีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสกับพราหมณ์และคฤหบดีชาวบ้านสาละว่า

ความประพฤตินี้ไม่เรียบร้อย คือ ไม่ประพฤติธรรมทางวาจา ๔ อย่าง คือ เป็น
ผู้กล่าวเท็จ เป็นผู้ส่อเสียด เป็นผู้มิดวาจาหยาบ เป็นผู้กล่าวคำเพ้อเจ้อ

สำหรับการเป็นผู้ส่อเสียด มีข้อความอธิบายว่า

คือ ได้ฟังข้างนี้แล้วนำไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายพวกข้างนี้บ้าง หรือฟังข้าง
โน้นแล้วนำไปบอกข้างนี้ เพื่อทำลายพวกข้างโน้นบ้าง ยุพวกที่พร้อมเพรียงกันให้แตก
กันบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันแล้วบ้าง ชอบใจในคนที่แตกกันเป็นพวก ยินดีในความ
แตกกันเป็นพวก และกล่าววาจาที่ทำให้แตกกันเป็นพวก

นี่เป็นการส่อเสียด คือ การทำลายบุคคลให้แตกแยกกัน แต่ท่านผู้ฟังต้อง
พิจารณาด้วย ที่ว่า เป็นผู้ส่อเสียด คือ ได้ฟังข้างนี้แล้วนำไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลาย
พวกข้างนี้บ้าง หรือฟังข้างโน้นแล้วนำไปบอกข้างนี้ เพื่อทำลายพวกข้างโน้นบ้าง

เจตนาอะไร เพื่อทำลายพวกข้างนี้ หรือเพื่อทำลายพวกข้างโน้นบ้าง ขึ้นอยู่กับ
เจตนาเป็นใหญ่ ถ้าเป็นเรื่องที่จะทำให้ธรรมแจ่มแจ้ง ไม่มีเจตนาอย่างนี้ แม้ในครั้ง
พระผู้มีพระภาค พระสาวกทั้งหลายที่ได้ฟังพวกเดียรฉัตรแสดงธรรมที่ไม่ถูกต้อง ก็ได้ไป
เฝ้าทูลถามพระผู้มีพระภาคเพื่อความแจ่มแจ้งของธรรม ถ้าเพื่อประโยชน์ต่อธรรม เพื่อ
ความแจ่มแจ้งแก่ธรรม นั้นเป็นกุศล

แต่ถ้าเพื่อการทำลาย อาจจะกลัวว่า บุคคลอื่นจะเด่น จะดี จะได้ลาภ ได้ยศ
ได้สักการะ ได้สรรเสริญ ถ้าเป็นเจตนาอย่างนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม
ว่า ผลของปิสฺสนาวาจานั้น ทำให้เกิดในอบายภูมิ

๔๑๙

ท่านจะเป็นผู้ที่ทราบดีว่า ท่านมีเจตนาอย่างไรในการกล่าวเรื่องต่าง ๆ มีเจตนาที่จะทำลายใครบ้างหรือไม่ มีเจตนาที่จะทำลายลามก สักการะ ยศ สรรเสริญของบุคคลอื่นหรือไม่ หรือว่าท่านเพียงต้องการความแจ่มแจ้งของธรรม ถ้าต้องการความแจ่มแจ้งของธรรม ก็ไม่ใช่อกุศล

เพราะฉะนั้น เรื่องของปิสฺสูณาวาจาต้องเป็นไปด้วยความปรารถนา หรือเจตนาที่จะทำลายบุคคลอื่น หรือว่ามีเจตนาที่จะยุยงพวกที่พร้อมเพรียงกันให้แตกกันบ้าง ส่งเสริมพวกที่แตกกันแล้วบ้าง ชอบใจในคนที่แตกกันเป็นพวก นี่เป็นคนที่ไม่ปรารถนาที่จะให้คนอื่นอยู่อย่างสงบ ๆ สบาย ๆ เพราะถ้าแตกแยกกันแล้ว ไม่สงบ ไม่สบายแน่นอน ต้องมีวาจาประทุษร้ายซึ่งกันและกันต่าง ๆ

ถ้าผู้ใดมีความพอใจที่จะให้เกิดความวุ่นวาย ให้เกิดความแตกแยก ก็ย่อมจะมีปิสฺสูณาวาจาที่ยุยงพวกที่พร้อมเพรียงกันให้แตกกันบ้าง หรือว่าส่งเสริมพวกที่แตกกันแล้วบ้าง หรือแม้กระนั้นก็ชอบใจในคนที่แตกกันเป็นพวก ซึ่งถ้าเป็นกุศล จะไม่พอใจที่จะให้ใครแตกแยกกระทบกระทั่งกันเลย ต้องการให้ทุกคนอยู่ร่วมกันเป็นปกติสุข ถ้าจะได้ลามก ก็อนุโมทนาสาธุการด้วย ได้ยศ ได้สรรเสริญ สุข ก็เป็นสิ่งที่ควรจะชื่นชมอนุโมทนา

ถ. ที่มีคำถามเข้ามาบ่อย ๆ คำถามต่าง ๆ เหล่านั้นอ้างว่า ได้ยินได้ฟังมาจากอาจารย์ที่อื่นบ้าง จากที่สนทนากันบ้าง และนำมาถามท่านอาจารย์เพื่อความแจ่มแจ้งของธรรมเหล่านั้น แต่ความแจ่มแจ้งของธรรมเหล่านั้น ก็ผิดความประสงค์ของผู้แสดงอยู่ก่อน ๆ นั้น การที่ผิดความประสงค์ของเขาไป ไม่ตรงตามที่เขาประสงค์เช่นนั้นจะเป็นการทำให้เขาเกิดความเดือดร้อนรำคาญใจอะไรบ้างหรือไม่

สุ. การฟังธรรมก็เพื่อประโยชน์ คือ การเข้าใจธรรม และสำหรับผู้แสดงธรรม ถ้าจะเกิดหวั่นไหวไป เพราะว่าไม่ตรงกับบุคคลนั้นบ้าง บุคคลนี้บ้าง ก็ไม่เป็นสิ่ง

ที่ควรจะเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าธรรมที่ได้แสดงตรงกับพระธรรมวินัยที่ได้ทรงแสดงแล้ว ก็ไม่หวั่นไหว ไม่ว่าบุคคลอื่นจะกล่าวอย่างอื่น จะคิดประการอื่น ก็เป็นเรื่องของกุศลและอกุศลที่บุคคลนั้นสะสมมา เป็นเรื่องส่วนตัวเฉพาะของบุคคลนั้น ซึ่งผู้ที่แสดงธรรมก็ไม่หวั่นไหว ถ้าเป็นธรรมที่ถูกต้อง ก็ตรงกับจุดประสงค์ของการแสดงธรรม แต่ถ้าท่านผู้ใดจะแสดงคลาดเคลื่อนไป และเกิดเดือดเนื้อร้อนใจขึ้น นั่นก็เป็นเรื่องของการสะสมมา ซึ่งไม่ได้คิดถึงพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ จึงได้หวั่นไหวไม่แช่มชื่น

ถ. มีอรรถกถาท่านว่าไว้อย่างนี้ ผู้ที่จะแสดงธรรมดีนั้น ต้องประกอบไปด้วยประมาณ ๔ อย่าง คือ ผู้พูดนั้นจะต้องพูดจาไพเราะน่าฟัง วาจาอ่อนหวาน นุ่มนวล ผู้พูดนั้นจะต้องแต่งกายให้เหมาะสม เป็นเหตุให้เลื่อมใส ผู้พูดนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่น่าดูน่าเห็น และผู้พูดนั้นจะต้องพูดให้ตรงตามธรรม ต้องมีเหตุ ๔ ประการนี้ นอกจากจะมีธรรมเป็นหลักใหญ่

สุ. การฟังธรรม เพื่อความเข้าใจในธรรม ส่วนความเลื่อมใสที่จะเกิดในบุคคลที่แสดงธรรมก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ต้องแบ่งเป็น ๒ ส่วน การเลื่อมใสในบุคคลผู้แสดงธรรม ก็มีเหตุปัจจัยด้วย อย่างที่ท่านผู้ฟังได้ยกตัวอย่างข้างต้น

ขุททกนิกาย มหานิทเทส ปุราเภทสูตรตติยบทที่ ๑๐ ข้อ ๔๐๑ อธิบายความหมายของคำว่าส่อเสียด ดังนี้

ชื่อว่า ความเป็นผู้มีวาจาส่อเสียด ในคำว่า และไม่ประกอบในความเป็นผู้มีวาจาส่อเสียด พึงทราบอธิบายดังต่อไปนี้

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีวาจาส่อเสียด คือ ฟังจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ หรือฟังจากข้างโน้นแล้วมาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายคนหมู่นี้ เป็นผู้ทำลายคนที่พร้อมเพรียงกันบ้าง สนับสนุนคนที่แตกกันแล้วบ้าง ชอบผู้ที่เป็นก๊กกัน ยินดีผู้ที่เป็นก๊กกัน เพลินผู้ที่เป็นก๊กกัน เป็นผู้กล่าววาจาที่ทำให้เป็นก๊กกันนี้เรียกว่า ความเป็นผู้มีคำส่อเสียด

นี่เป็นข้อความโดยตรงจากพระไตรปิฎก ซึ่งคำว่า เป็นก๊ก หมายความว่าถึงแยกกันเป็นพวก

อีกอย่างหนึ่ง บุคคลย่อมนำคำส่อเสียดเข้าไปด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ ด้วยความมุ่งหมายเป็นที่รัก ๑ มีความประสงค์ให้เขาแตกกัน ๑

บุคคลนำคำส่อเสียดเข้าไปด้วยความมุ่งหมายเป็นที่รักอย่างไร บุคคลนำคำส่อเสียดเข้าไปด้วยความมุ่งหมายเป็นที่รักอย่างนี้ว่า เราจักเป็นที่รัก เป็นที่ชบใจ เป็นผู้สนิท เป็นภายใน เป็นที่พอใจของบุคคลนี้ บุคคลนำคำส่อเสียดเข้าไปด้วยความมุ่งหมายเป็นที่รักอย่างนี้

บุคคลเป็นผู้มีความประสงค์ให้เขาแตกกัน นำคำส่อเสียดเข้าไปอย่างไร บุคคลมีความประสงค์ให้เขาแตกกันอย่างนี้ว่า คนเหล่านี้พึงเป็นต่างกัน แยกกัน เป็นก๊กกัน เป็นสองเหล่า สองพวก สองฝ่าย อย่างไรก็ตามคนเหล่านี้พึงแตกกัน ไม่ปรองดองกัน พึงอยู่ลำบาก ไม่ผาสุก บุคคลมีความประสงค์ให้เขาแตกกัน นำคำส่อเสียดเข้าไปอย่างนี้

คำส่อเสียดนี้ บุคคลใดละ ตัดขาด สงบ ระวังแล้ว ทำให้ไม่ควรเกิดขึ้น เมาเสียแล้วด้วยไฟคือญาณ บุคคลนั้นไม่ประกอบ ไม่ประกอบทั่ว ไม่มาประกอบ ไม่มาประกอบพร้อมในความเป็นผู้มีวาจาส่อเสียด เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่า และไม่ประกอบในความเป็นผู้มีวาจาส่อเสียด เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

บุคคลเป็นผู้หลักเร้น ไม่หลอกลวง ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ตระหนี่ ไม่คะนอง ไม่เป็นที่รังเกียจ และไม่ประกอบในความเป็นผู้มีวาจาส่อเสียด

ถ้าท่านผู้ฟังสังเกตปัญญชนะที่ว่า บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีวาจาส่อเสียด คือ ฟังจากข้างนี้แล้วไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ หรือฟังจากข้างโน้นแล้วมาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายคนหมู่นี้ นี้เจตนาเพื่อทำลาย และเป็นผู้ที่ทำลายคนที่พร้อมเพรียงกันบ้าง สนับสนุนคนที่แตกกันแล้วบ้าง ชอบผู้ที่เป็นก๊กกัน ยินดีผู้ที่เป็นก๊กกัน เพลินผู้ที่เป็นก๊กกัน เป็นผู้ทีกล่าววาทะที่ทำให้เป็นก๊กกัน นี้เรียกว่า ความเป็นผู้มีคำส่อเสียด

ถ้าท่านกล่าวว่า การที่จะพูดถึงเรื่องธรรมให้แจ่มแจ้งจะกลายเป็นการส่อเสียด ก็หมายความว่า ท่านไม่กลัวเลยว่า ใครจะเข้าใจสภาพธรรมผิด ขอเพียงว่าให้พร้อมเพรียงกันไป จะเห็นผิดอย่างไรก็ไม่ว่า อย่างนั้นหรือ

แต่สำหรับผู้ที่ต้องการความแจ่มแจ้ง ความถูกต้องของธรรม ไม่มีเจตนาเป็นส่วนตัวที่จะทำลายลาภ ยศ สักการะของบุคคลใด แต่เพื่อความแจ่มแจ้งของธรรมนี้เป็นกุศลเจตนา

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่า ท่านกลัวจะไม่พร้อมเพรียงกัน ก็ปล่อยให้เห็นผิดไป เข้าใจผิดไป อย่างนั้นจะมีประโยชน์ไหม การเป็นผู้พร้อมเพรียงในความเห็นผิดอย่างนั้น ไม่มีประโยชน์อะไรเลย

ท่านคงมีมิตรสหายหลายประเภท มิตรสหายบางพวกอาจจะเป็นมิตรสหายในอดีต ซึ่งปัจจุบันคงจะไม่ได้เป็นมิตรสหายในธรรม แต่ยังคงไปมาหาสู่ มีความหวังดีต่อกัน เกื้อกูลกันในเรื่องส่วนตัวได้ แม้ว่าความเห็นจะต่างกันในเรื่องธรรม ก็ยังคงเป็นมิตรสหายได้ เพราะเหตุว่าไม่มีอกุศลเจตนาที่จะทำลายลาภ ยศ สักการะ สรรเสริญของบุคคลนั้น ส่วนมิตรสหายอีกพวกหนึ่ง เป็นพวกที่มีความเห็นถูก ปฏิบัติถูกเช่นเดียวกัน เกื้อกูลกันทั้งในทางโลกและในทางธรรม

เพราะฉะนั้น เรื่องของธรรมเป็นเรื่องจริงที่พิสูจน์ได้ แม้แต่จิตใจของท่านเองจะเป็นประการใด สติระลึกรู้ในขณะนั้นก็ทราบได้ว่า จิตเป็นกุศล หรือจิตเป็นอกุศล ถ้าเป็นอกุศล สติเกิดขึ้นระลึกรู้ ก็จะได้ขัดเกลา ละคลายให้เบาบาง จนกระทั่งสามารถจะดับอกุศลนั้นได้เป็นสมุจเฉท

ข้อความใน **สัพพลหุสสูตร** แสดงโทษของปิสุณาวาจาไว้ว่า

ชื่อว่า คำส่อเสียด เป็นกรรมให้สัตว์ประสพการแตกร้างจากมิตร ความว่าย่อมให้ถึงการแตกจากมิตรทั้งหลาย เขาทำผู้ใด ๆ ให้เป็นมิตร ผู้นั้นย่อมแตกกันไป

คือ ไม่มีมิตรแท้สำหรับผู้ที่มีปิสุณาวาจา มีเจตนาที่จะมุ่งทำลายบุคคลอื่น เพราะฉะนั้น ผลของกรรมนั้น คือ ถ้าเป็นผลของกรรมอย่างเบาที่สุด ก็จะทำให้เป็นผู้ที่แตกจากมิตร เขาทำผู้ใด ๆ ให้เป็นมิตร ผู้นั้นย่อมแตกกันไป

สำหรับโทษของปิสุณาวาจาที่มากหรือน้อยนั้น ก็ต้องแล้วแต่บุคคลที่ท่านทำ ปิสุณาวาจา ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีคุณมากโทษก็มาก ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีคุณน้อย

โทษก็น้อย เพราะว่าการทำให้บุคคลผู้มีคุณต้องประสบกับความยากลำบาก การแตกแยก ความเดือดร้อนใจนั้น ก็เป็นโทษมากทีเดียว

สำหรับองค์ของปิสุณาวาจานั้น มี ๔ คือ

๑. ภัททิตพุโธ ปโร บุคคลอื่นอันตนพึงทำลาย

๒. อิติ อิเม นานา ภวิสฺสนฺติ วินา ภวิสฺสนฺตฺติ เมทปฺเรกฺขารตา วา อิติ
อหํ ปิโย ภวิสฺสามิ วิสฺสาสิกิโถติ ปิยกมฺยตา วา คือ ความที่ตนปรารถนาจะทำลาย
เป็นเบื้องหน้าว่า คนเหล่านี้จักแตกกันอย่างนี้ หรือความที่ตนต้องการจักเป็นที่รักของ
บุคคลอื่นว่า เราจะเป็นที่รัก เป็นที่คุ้นเคย ด้วยอุบายประการอย่างนี้

๓. ตชฺชโช วายาโม ความพยายามที่เกิดแต่จิตนั้น

๔. ตสฺส ตทตฺถวิชานํ บุคคลอื่นรู้เนื้อความแห่งคำพูดนั้น

แต่เมื่อบุคคลอื่นยังไม่แตกกัน กรรมบถก็ไม่ขาด ต่อเมื่อบุคคลอื่นแตกกัน
เท่านั้น กรรมบถจึงขาด

ในชีวิตประจำวันมีบ้างไหม เล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ ไม่ใช่มุ่งจะให้บุคคล
อื่นแตกกันด้วยเจตนาทุจริต แต่มุ่งจะให้ตัวท่านเองเป็นที่รักมีบ้างไหม หรือว่ามุ่งที่จะ
ให้บุคคลอื่นไม่เป็นที่รัก ท่านอาจจะไม่ทราบว่ามีนิดหน่อย เล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ขณะใดที่
กล่าวติบุคคลอื่นในทางที่ไม่สมควร แสดงแล้วใช่ไหมว่า เพราะอะไร ในทางที่ไม่
สมควร ก็เพื่อที่จะให้บุคคลนั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชื่นชม ไม่เป็นที่อนุโมทนา
เพราะฉะนั้น ในขณะนั้นมีเจตนาโดยที่ท่านเองอาจจะไม่รู้ ว่า ท่านเองมีเจตนาที่จะให้
บุคคลนั้นไม่เป็นที่รัก จึงได้กล่าวคำติในสิ่งที่ไม่ควรติได้

นี่เป็นเรื่องของวาทา ซึ่งมีเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ประมาทให้รู้ถึงกิเลสที่มี
อยู่ในจิต เพราะวาทาก่อนที่จะล่องออกมาเป็นวาทา การตรึก การนึกคิดต้องมีมากแล้ว
นั่งเฉย ๆ ไม่ทำอะไร ไม่พูดอะไร ก็คิดเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ ถึงบุคคลนั้นบุคคลนี้
ในทางที่เป็นที่รักและในทางที่ไม่เป็นที่รัก แล้วแต่ว่าขณะนั้นจิตเป็นอย่างไร แต่ถ้าคิด
แล้ว ยังไม่หยุดเพียงแค่นี้ แต่กล่าวออกมาเป็นคำติในทางที่ไม่สมควร ก็แสดงว่า
มีเจตนาที่จะให้บุคคลอื่นไม่เป็นที่รักนั่นเอง

เพราะฉะนั้น อาชีวัฏฐมกศีล ก็เป็นการละเว้นกายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ ซึ่งมีเป็นปกติมากน้อยแล้วแต่บุคคลที่ได้สะสมมาต่าง ๆ กันไป ถ้าสติเกิดขึ้นระลึกรู้ในขณะนั้นทันที ก็เป็นหนทางที่จะทำให้ละคลายความยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล

สำหรับวจีกรรมประการที่ ๓ คือ ผรุสวาจา

อาชีวัฏฐมกศีล จะต้องละเว้นอกุศลซึ่งเป็นทางกาย ทางวาจา โดยมีอาชีวะเป็นที ๘ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ รวมเป็น ๗ และมีสัมมาอาชีวะเป็นที ๘

ข้อความใน **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ สาเลยยกสูตร** มีว่า

ผรุสวาจา คือ วาจาหยาบที่เป็นโทษ อันเผ็ดร้อนแก่ผู้อื่น อันใกล้ต่อความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต

เคยได้ยินได้ฟังคำพูดอย่างนี้บ้างไหม วาจาหยาบที่เป็นโทษ อันเผ็ดร้อนแก่ผู้อื่น ไม่มีใครฟังแล้วสบายใจไม่เดือดร้อน อันใกล้ต่อความโกรธ ยากนักที่คนที่ได้ฟังฟังแล้วจะไม่เดือดร้อนใจ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต ได้ยินแล้วกระสับกระส่ายเดือดร้อนใจ ไม่ใช่ชั่วขณะที่ได้ยิน ยังต่อไปอีกนาน ทำให้จิตหวั่นไหว ไม่สงบ นี่คือ ผรุสวาจา

ผรุสวาจา วาจา ย เวรมณี เป็นเจตนาเครื่องเว้นจากการพูดคำหยาบ

คำหยาบ ไม่ใช่ว่าท่านจะเคยได้ยินได้ฟังเท่านั้น เคยพูดบ้างไหม ไม่ใช่เพียงแต่ได้ยินได้ฟังจากบุคคลอื่น แม้ท่านเองก็ยังเคยกระทำ เพราะว่ายังเป็นผู้ที่มิกิเลสเห็นโทษของกิเลสใหม่ว่า มากมายสักเท่าไรที่จะให้ล่องออกไป เป็นสิ่งที่ไม่ดี ที่นำความเดือดร้อนมาให้ ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง

บางท่าน ทางวาจาไม่ได้ ใช้ทางกายเขียนจดหมาย หรือเขียนข้อความ หรือว่าเขียนคำผรุสวาจาก็ได้ แสดงให้เห็นว่า ถ้ากิเลสมีกำลัง เป็นปัจจัยให้เกิดกาย วาจา ที่นำมาซึ่งความเดือดร้อน ไม่เป็นไปเพื่อความสงบจิต

ที่ว่าหยาบนี้ หมายความว่าถึงหยาบกระด้าง เกิดจากจิตที่ไม่อ่อนโยน เป็นจิตที่หยาบกระด้าง ทำให้กล่าววาทะที่หยาบกระด้าง เผ็ดร้อนแก่ผู้อื่น

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านไม่ชอบที่จะได้ยินได้ฟังมรฺสวาทาเลย เวลาที่เป็นผู้ฟังไม่ชอบเลย แต่เวลาที่ท่านจะกล่าว ยับยั้งได้ไหม

ลองนึกเทียบเคียงดู ถ้าคำที่ท่านจะกล่าว เป็นคำที่ท่านจะได้ฟัง ลองกลับกันเสีย ให้ท่านเป็นผู้ฟัง จะทนไหวไหม มรฺสวาทาที่ท่านกำลังจะกล่าวออกไปอย่างแรง ด้วยกำลังของโทสะ ด้วยจิตที่หยาบกระด้าง ซึ่งบางท่านยับยั้งไม่ได้เลย สะสมมาในเรื่องของมรฺสวาทา เวลาที่จิตหยาบกระด้าง มีความโกรธเกิดขึ้น ใช้มรฺสวาทาอย่างแรง ให้สาสมกับจิตใจที่โกรธ ที่หยาบกระด้างในขณะนั้น แต่ถ้าท่านเป็นคนฟังคำพูดเหล่านั้น ไม่ใช่คนที่กำลังจะพูด ท่านจะทนฟังมรฺสวาทานั้นได้ไหม ทนไหวไหม

บางคนอาจจะอยู่ในฐานะที่ต้องฟัง เช่น ผู้น้อย ผู้ใต้บังคับบัญชา อาจจะได้รับฟังมรฺสวาทาจากผู้ที่เป็นใหญ่ ผู้บังคับบัญชา โดยที่ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ที่เป็นใหญ่ ผู้ที่มีอำนาจ ใช้มรฺสวาทานั้นโดยไม่ได้คิดถึงใจของผู้ฟังเลย ผู้พูดไม่รู้สึกรู้สีกะเทือนใจอย่างมาก

๔๒๐

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ผรุสวาจานั้นเป็นคำพูดที่ไม่มีประโยชน์เลย ถ้าเว้นไม่พูดเสีย จะมีประโยชน์กว่ามากมายทีเดียว เพราะเหตุว่าไม่ว่าสิ่งใดจะเกิดขึ้น หรือว่าเกิดขึ้นแล้ว ก็เกิดขึ้นแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้ามีเมตตา ใช้คำพูดที่เหมาะสมที่ควร ที่จะไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน โทมนัสเสียใจ คำพูดนั้นจะมีประโยชน์มากกว่าคำผรุสวาจา

บางท่านอาจจะไม่เห็นโทษของผรุสวาจาว่า อาจจะทำให้ถึงแก่ชีวิตได้จากคำผรุสวาจานั้น ซึ่งไม่มีใครรู้ว่า ปัจจัยที่สะสมมาพร้อมทั้งเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมอย่างละนิดอย่างละหน่อย อาจจะเป็นปัจจัยให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นได้ทั้งนั้น เมื่อมีปัจจัยพอ ควรแก่เหตุที่จะเกิด เหตุนั้นก็เกิดขึ้น

ความหมายของผรุสวาจาใน **สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค** มีว่า

เจตนาพูดหยาบโดยส่วนเดียว อันยังกายบิโยคะและวจีบิโยคะให้ตั้งขึ้น เพื่อจะตัดเสียซึ่งความรักของคนอื่น ชื่อว่าผรุสวาจา

เวลาโกรธ ยังกายบิโยคะและวจีบิโยคะให้ตั้งขึ้น เพื่อจะตัดเสียซึ่งความรักของคนอื่น เวลานั้นไม่ต้องการให้เป็นที่รักเลย จึงได้กล่าวคำผรุสวาจา แต่ถ้าจิตนั้นเป็นจิตที่อ่อน เป็นจิตที่หวังดี แม้ว่าคำนั้นจะเป็นคำแรง ก็ไม่เป็นผรุสวาจา เพราะฉะนั้น เจตนาสำคัญมาก ซึ่งผู้กล่าวเองเป็นผู้รู้วาทานมีเจตนาอะไร ถ้าเจตนาของท่านเป็นกุศล แม้ว่าเป็นคำพูดที่แรง แต่เพื่อประโยชน์ของผู้ฟัง ก็ไม่เป็นผรุสวาจา แต่ถ้าจิตขณะนั้นหยาบกระด้าง ใครที่จะประทุษร้าย แม้ว่าวาจาไม่หยาบกระด้าง ก็เป็นผรุสวาจา

เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับเจตนาของท่าน ซึ่งท่านเองเป็นผู้รู้ บางคนอาจจะมีเจตนาประทุษร้ายผู้อื่น แต่มีอุบายที่แยบคายไม่ใช้คำพูดตรง แต่ว่าก่อให้เกิดผล

เช่นเดียวกันได้ โดยที่คำพูดนั้นไม่ใช่ผรุสวาท เพราะฉะนั้น จึงต้องพิจารณาถึงสภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ เจตนาที่กล่าววาทานั้น เป็นเจตนาเช่นไร

สำหรับสภาพของจิตที่อ่อน หมายความว่าถึงสภาพของจิตที่ไม่ประกอบด้วยกิเลส แม้ว่าคำพูดนั้นเป็นคำแรง ก็ไม่เป็นผรุสวาท

ข้อความใน ขุททกนิกาย อุทาน นันทวรรคที่ ๓ ปิณฑวัจจสูตร มีว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้นแล ท่านพระปิณฑวัจจะย่อมร้องเรียกภิกษุทั้งหลาย ด้วยวาตะว่า คนถ่อย

ครั้งนั้นแล ภิกษุมาร่วมกันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระปิณฑวัจจะย่อมร้องเรียกภิกษุทั้งหลายด้วยวาตะว่า คนถ่อย

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุรูปหนึ่งว่า

ดูกร ภิกษุ เธอจงไปเรียกปิณฑวัจจภิกษุมาตามคำของเราว่า ดูกร อาวุโส วัจจะ พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน

ภิกษุนั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาท่านพระปิณฑวัจจะถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านปิณฑวัจจะว่า

ดูกร อาวุโส พระศาสดารับสั่งให้หาท่าน

ท่านพระปิณฑวัจจะรับคำภิกษุนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระปิณฑวัจจะว่า

ดูกร ปิณฑวัจจะได้ยินว่า เธอย่อมร้องเรียกภิกษุทั้งหลายด้วยวาตะว่า คนถ่อย จริงหรือ

ท่านพระปิณฑวัจจะทูลรับว่า

อย่างนั้น พระเจ้าข้า

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงมนสิการถึงชั้นธัมมิกะในก่อนของท่าน พระปิณฑุวัจจะ แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่ายกโทษวัจณิกะเลย วัจณิกะย่อมไม่มุ่งโทษเรียกภิกษุทั้งหลายด้วยวาตะว่า คนถ้อย วัจณิกะเกิดในสกุลพราหมณ์ ๕๐๐ ชาติ โดยไม่เจือปนเลย วาตะว่าคนถ้อยนั้น วัจณิกะประพฤติมานาน เพราะเหตุนี้ วัจณิกะนี้ ย่อมร้องเรียกภิกษุทั้งหลายด้วยวาตะว่า คนถ้อย

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

มายา มานะ ย่อมไม่เป็นไปในผู้ใด ผู้ใดมีความโลภสิ้นไปแล้ว ไม่มีความยึดถือว่าเป็นของเรา ไม่มีความหวัง บรรเทาความโกรธได้แล้ว มีจิตเย็นแล้ว ผู้นั้นชื่อว่า เป็นพราหมณ์ ผู้นั้นชื่อว่า เป็นสมณะ ผู้นั้นชื่อว่า เป็นภิกษุ ฯ

จบสูตรที่ ๖

แม้จิตของผู้พูดไม่มีกิเลสเลย แต่โทษของการสะสมวาจาที่ไม่ไพเราะมานานแสนนาน เพราะฉะนั้น ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้ เพราะว่าได้ประพฤติมานานแล้ว

ถ้าท่านเห็นว่า ผรุสวาจาไม่ดี ทำให้คนอื่นเดือดร้อน โทมนัสเสียใจ ท่านเองก็ไม่อยากจะได้ยินได้ฟัง เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะยับยั้ง ชัดเกลา บรรเทาเสียตั้งแต่ในชาตินี้ เพื่อที่จะได้ไม่ติด ไม่สะสมจนกระทั่งเป็นผู้ที่มีวาจาที่คนอื่นฟังแล้วไม่สงบใจ อาจจะคิดมาก หรือว่าเดือดร้อนใจไปนาน ทั้ง ๆ ที่รู้ว่า บุคคลนั้นก็ไม่ได้มีเจตนาอย่างนั้น

๓. เรื่องของผรุสวาจา บางครั้งก็ทนได้ยากที่จะไม่ได้ตอบ แต่ก็เหมือนกัน มีตัวอย่างที่เห็นชัด ๆ คือ มีแม่ค้าแผงลอย ๒ คน เขานั่งอยู่ติดกันในตลาดทะเลาะกันเรื่องอะไรไม่ทราบ คนหนึ่งมีโทสะแรงกล้า ลูกขึ้นยืน ตะโกน สรรหาคำพูดอะไรสารพัดมาว่า ตั้ง ๑๐ นาที ๑๕ นาที จนเหนื่อย ก็นั่งลง

ส่วนอีกคนที่เป็นคู่กรณีไม่ว่าอะไร บอกว่า เอ็งว่าข้ามาเท่าไร ข้าคืนให้เอ็งหมด แถมให้อีกนิดหนึ่ง พุดแค่นี้ คนนั้นก็ลุกขึ้นยืนใหม่ เอ็ดตะโรดั่งไปทั้งตลาด ใคร ๆ ก็ได้ยินกันหมด เหนื่อยแล้วก็นั่งลง คนนี้ก็ไม่ว่าอะไรอีก บอกว่า ว่ามาเท่าไรก็คืนให้หมด และถมให้อีกนิดหนึ่ง ที่ถมอีกนิดหนึ่งก็ไม่ว่าอะไร ได้ยินแต่ว่า ถมอีกนิดหนึ่งเท่านั้น คนนั้นก็โกรธอีก เป็นอย่างนี้ ๒ - ๓ ครั้ง

รู้สึกว่ คนที่ยืนขึ้นเต็นั้น ใคร ๆ ก็รู้หมดว่าคนนี้เป็นคนไม่ดี ส่วนอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคู่กรณีนั้น ไม่มีใครได้ยิน นี่จะว่าเขาทนได้ หรือทนไม่ได้ครับอาจารย์

ส. พิสูจน์ได้จากการกระทำ

ถ. นี่ก็เรื่องจริง ๕๐ ปีมาแล้ว ตั้งแต่ผมบวชที่วัดอนงค์ บางไส้ไก่ แม่ค้าหาบหมากพลума ข้างกุฎิที่ผมบวชอยู่ มีแม่ค้ามาตั้งกระทะทอดแป้งจี๋ขาย ถ้าถนนไปหน่อย ยายคนหาบหมากลงสะพานมา ก็มาชนกระทะแป้งจี๋กระเด็น หาบกักระเด็น ยายแป้งจี๋ก็ไม่ว่าอะไร ยายคนหาบหมากก็ด่าว่ายายแป้งจี๋ต่าง ๆ นานาว่าเป็นสัตว์ประเภทต่าง ๆ ยายแป้งจี๋ก็ถามว่า ไปเห็นที่ไหน อีกฝ่ายก็ด่าต่อ ยายแป้งจี๋ก็ถามกลับไปอีกว่า ไปเห็นที่ไหน ยายคนหาบหมาก ก็ต้องเก็บหาบแล้วเดินจากไป เพราะฉะนั้น คำด่าต่าง ๆ เราพิจารณาดูดี ๆ ไม่น่าโกรธเลย

ส. เพียงฟังเล่า รู้สึกเป็นอย่างไร นี่พูดถึงลักษณะของผรุสวาจาว่า เป็นคำที่น่าฟังหรือไม่น่าฟัง แม้ท่านเองจะไม่ใช่คู่กรณี เป็นแต่เพียงผู้ฟังยังเห็นว่า ผรุสวาจา นั้นไม่น่าฟังเพียงไร เพราะฉะนั้น ถ้าละเว้น ขัดเกลามาผรุสวาจานี้ได้ จะเป็นประโยชน์ทั้งผู้ฟังและผู้พูดด้วย และควรจะละเว้นสภาพของจิตที่หยาบกระด้าง ประทุษร้าย แม้ว่าวาจาไม่หยาบกระด้างก็จริง แต่เมื่อจิตหยาบกระด้าง ประทุษร้าย แม้ว่าเจ้านั้นก็จัดเป็นผรุสวาจาด้วย

ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต โภกกาลิกสูตร** มีว่า

ครั้งนั้นแล ภิกษุ ชื่อโภกาลิกะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีความ
ปรารถนาลามก ลุอำนาจแห่งความปรารถนาลามก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร โกกาลิกะ เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธอจงยังจิต
ให้เสื่อมใสในสารีบุตรและโมคคัลลานะเถิด เพราะสารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นผู้มีศีล
เป็นที่รัก ฯ

แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ ข้อความโดยนัยเดียวกัน

ครั้งนั้นแล โกกาลิกภิกษุลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป

เมื่อโกกาลิกภิกษุหลีกไปแล้วไม่นาน ร่างกายมีตุ่มเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาดเกิดขึ้น
ทั่วตัว ตุ่มเหล่านั้นเท่าเมล็ดถั่วเขียว แล้วก็โตเท่าเมล็ดถั่วดำ แล้วก็โตเท่าเมล็ดพุทรา
แล้วก็โตเท่าเมล็ดกระเบา แล้วก็โตเท่าผลมะขามป้อม แล้วก็โตเท่าผลมะตูมอ่อน
แล้วก็โตเท่าผลมะตูมแก่ แล้วจึงแตก หนองและเลือดหลังไหลออก ได้ยินว่า
โกกาลิกภิกษุนั้น นอนบนใบตองกล้วย เหมือนปลาकिनยาพิษ

ครั้งนั้นแล ศุติปัจเจกพรหมเข้าไปหาพระโกกาลิกยังที่อยู่ ครั้นแล้วยืนอยู่ที่
เวหาส ได้กล่าวกะโกกาลิกภิกษุว่า

ดูกร โกกาลิกะ ท่านจงยังจิตให้เสื่อมใสในพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ
เถิด เพราะพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก

โกกาลิกภิกษุถามว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ท่านเป็นใคร

ศุติปัจเจกพรหมตอบว่า

เราเป็นศุติปัจเจกพรหม

โกกาลิกภิกษุกล่าวว่า

ดูกร ท่านผู้มีอายุ ท่านเป็นผู้ที่พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ว่า เป็นอนาคามี
มิใช่หรือ เมื่อเป็นเช่นนั้น ไฉนท่านมา ณ ที่นี้อีกในบัดนี้ อนึ่ง ท่านจงเห็นความผิดนี้
ของท่านเท่าที่มีอยู่ ฯ

ครั้งนั้นแล ตูทิปัจเจกพรหมได้กล่าวกะโกกาลีกะภิกษุด้วยคาถาว่า
ผรุสวาจาเพียงดังจอบ ซึ่งเป็นเครื่องตัดทอนตนของคนพาลผู้กล่าวคำชั่ว ย่อม
เกิดขึ้นที่ปากของบุคคลผู้เป็นบุรุษพาล

ผู้ใดสรรเสริญผู้ที่ควรติเตียน หรือติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่า
สะสมโทษไว้ด้วยปาก ย่อมไม่ประสบความสุขเพราะโทษนั้น ๆ

การปราศรัยด้วยทรัพย์ในการเล่นการพนันด้วยตนเองจนหมดตัวนี้ เป็นโทษมี
ประมาณน้อย การที่บุคคลยังใจให้ประทุษร้ายในพระอริยเจ้าผู้ดำเนินดีแล้วนี้ เป็น
โทษมากกว่า บุคคลตั้งวาจาและใจอันเป็นบาป แล้วติเตียนพระอริยเจ้า ย่อมเข้าถึง
นรกสินหนึ่งแสนนิรพพุทกัป อีก ๓๖ นิรพพุทะ และ ๕ อัปพุทะ ฯ

ทำลายใครผรุสวาจา เครื่องตัดทอนตนของคนพาลผู้กล่าวคำชั่ว ถ้าคนฟังไม่มี
กิเลสก็ไม่เป็นอะไร แต่ว่าคนที่เต็มไปด้วยกิเลสอย่างท่านพระโกกาลีภิกษุ ก็เป็นการ
ทำร้ายตัวของท่านเอง ซึ่งท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะท่านไม่
เดือดร้อนเลย ในวาทะของท่านโกกาลีภิกษุ

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้งนั้นแล โกกาลีภิกษุได้กระทำกาละด้วยอาพาทนั่นเอง แล้วเกิดในปทุมนรก
เพราะยังจิตให้อาฆาตในพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ลำดับนั้น เมื่อปฐมยาม
แห่งราตรีผ่านไปแล้ว ท้าวสหัมบดีพรหมผู้มีวรรณะสง่างามยังพระวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้
สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โกกาลีภิกษุกระทำกาละแล้วเกิดในปทุมนรก เพราะยัง
จิตให้อาฆาตในพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ พระเจ้าข้า

ท้าวสหัมบดีพรหมครั้นกราบทูลดังนี้แล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำ
ประทักษิณแล้วหายไปในที่นั่นเอง

เมื่อราตรีผ่านไปแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสเรื่องที่ท้าวสหัมบดีพรหมมาเข้า
เฝ้าฉันนั้น แก่ภิกษุทั้งหลาย

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ประมาณอายุในปทุมมรณานเท่าไรหนอ
พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ดูกร ภิกษุ ประมาณอายุในปทุมมรณานนัก ประมาณอายุในปทุมมรณานั้น
ยากที่จะกระทำการกำหนดนับได้ว่า ประมาณเท่านี้ปี ประมาณร้อยปีเท่านี้ ประมาณ
พันปีเท่านี้ หรือประมาณแสนปีเท่านี้ ฯ

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระองค์อาจเพื่อจะทำการเปรียบเทียบได้หรือ
พระพุทธเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อาจอยู่ภิกษุ

แล้วได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เปรียบเหมือนหนึ่งเกวียนเมล็ดงาของชนชาวโกศลมีอัตรา ๒๐ ขาริ
(1 ขาริ=246 ทะนาน) เมื่อล่องไปแสนปี บุรุษนำเอาเมล็ดงาเมล็ดหนึ่งออกจากเกวียน
นั้น ดูกร ภิกษุ เมล็ดงาหนึ่งเกวียนของชาวโกศลซึ่งมีอัตรา ๒๐ ขารินั้น พึงถึงความ
สิ้นไปหมดไปโดยทำนองนี้เร็วกว่า นั้นยังไม่ถึงหนึ่งอัมพุทะในนรกเลย

ดูกร ภิกษุ ๒๐ อัมพุทะในนรกจึงเป็น ๑ นิรพพุทะ ๒๐ นิรพพุทะเป็น
๑ อัมพุทะ ๒๐ อัมพุทะเป็น ๑ อหะ ๒๐ อหะเป็น ๑ อฏฐะ ๒๐ อฏฐะเป็น
๑ กุมุทะ ๒๐ กุมุทะเป็น ๑ โสคันธิกะ ๒๐ โสคันธิกะเป็น ๑ อุปปละ ๒๐ อุปปละ
เป็น ๑ ปุณฺฑริกะ ๒๐ ปุณฺฑริกะเป็น ๑ ปทุมะ

นานแสนนานเหลือเกิน ตรงกับคำที่อุปมาไว้ว่า ยากที่จะกำหนด

